

Szövetség

ARADI KULTURÁLIS SZEMLE

— XXI. ÉVFOLYAM, 5. (120.) SZÁM —

Őszi melankólia

Kurunczi Ferenc felvétele

A R A D
2017. október

AZ ARADI MAGYAR NAPOK NÉHÁNY PILLANATA

Siska-Szabó Zoltán képes beszámolója

*A Szabadság-szobor Egyesület kiadta
Kovács Géza történész-tanár művelődés-
és helytörténeti munkáit*

*Bege Magdolna főszerkesztő útjára indí-
totta a Nyugati Jelen 2018-as Évkönyvét*

*Bemutatták Fritz Mihály Aradi rajzfüzet című
kötetét*

*Közönségtalálkozáson a Nőileg magazin
munkatársai*

Október 6. – Koszorúzás után

*Újra eljött hozzánk
Rózsa Magdi*

*Vendégünk volt Endrei Judit, egykori
ismert televíziós személyiség*

*Aradon koncertezett
Deák Bill Gyula*

Tartalom

Juhász Béla: Véndiákok – 2017

1

Irodalom, művészet

Böszörményi Zoltán: <i>A szó homlokára csillag fesziül</i>	2
Akli Orsolya Emese: <i>Őszi érzések</i>	2
Arany-Tóth Katalin: <i>Októberi (rém)álom</i>	2
Radnai István: <i>Ellenfényben</i>	3
Szabó Péter: <i>Ősz</i>	3
Kocsik Krisztina: <i>Gondolatok munka közben</i>	3
Jámbor Ilona: <i>A víz bosszúja</i>	4
Kövér Miklós: <i>Balladák földjén</i>	5
Nótáros Lajos: <i>Arad marad (VII/11.)</i>	
<i>A román kérdés</i>	8
Pataky Lehel Zsolt: <i>Útitársnak lenni a nagy utazásban</i>	10
Tatár Etelka: <i>Chicagói levél – Színházi évfordulók</i>	11
Vágner-Szabó János: <i>„Öreg-hegyen innen – Öreg-hegyen túl”</i>	13
Ódry Mária: <i>Miért pont kék?</i>	15
(ujj): <i>Kitüntetés</i>	15

Történelem

Dr. Vajda Sándor: <i>A szabadságharc zárófejezetének színhelye és háziasszonya</i>	16
Blazovich László: <i>A népiskola a Dél-Alföldön a török hódoltság utáni két évszázadban (II.)</i>	19

Hitélet

Bátkai Sándor: <i>Imádkozom, tehát vagyok!</i>	22
Fiegel Erzsébet: <i>Az önvaló – az ember essenciája</i>	23

Oktatás

Ujj János: <i>Százötven éves a Pesti úti iskola</i>	24
Matekovits Mihály: <i>Kisebbségi sakkjátszmák (2.)</i>	27

Memoár

Dr. Perneki-Simonsits István: <i>Emlékezés a temetőben az 50 éves találkozón</i>	28
Dr. Markovics Radmila: <i>Csapongó gondolatok halottak napján</i>	29

Útinapló

Milka Péter: <i>Amerikában jártunk (IV.)</i>	30
Koreck Aladár: <i>La Sagrada Familia</i>	32

Azt írta az újság

Piroska István: <i>A 70 évvel ezelőtti Nedici-per</i>	34
--	----

Keresztretjévény

Brittich Erzsébet: <i>Jelentős évforduló</i>	36
---	----

Humor

Kövér Péter: <i>Egy ködös történet. A lelkelem rá!</i>	37
Szabó István: <i>Az Isonzó, Caporetto és a Rainer mars (2.)</i>	39
Grosz László: <i>Bökik</i>	40

VÉNDIÁKOK – 2017

Tudtam, hogy két évente, szeptember végén, október elején eljöttek egykori iskolátokba. Az Alma Materbe. Ahol annyi felejthetetlen, csodás percet töltöttetek. Ahol megalapozódott létetek. Ahova visszavárnak a hosszú évtizedek alatt megkopott téglafalak, a tágas, betonszürke udvar, az izzadságszagú tornaterem, a díszes osztálytermek, a diákszótól hangos folyosók, a titokzatos tanári szoba.

Az épület, a hangulat, az illatok, a színek, az utánózhatalatlan légkör. És a szemek! A megráncosodott arcok, a görnyedt háta, a remegő térdek, a megkeseredett mosolyok, az őszinte, olykor feszélyezett pillantások. A szemekben megbújó melegséget, amelyet a viszontlátás gerjesztett, nem tudja senki sem kitörölni. Sem a határok, sem a politika, sem az irigység, sem a hazugságok. A szemek elárulják az őszinte tiszteletet, az iskolát övező, mindent leteperő szeretetet.

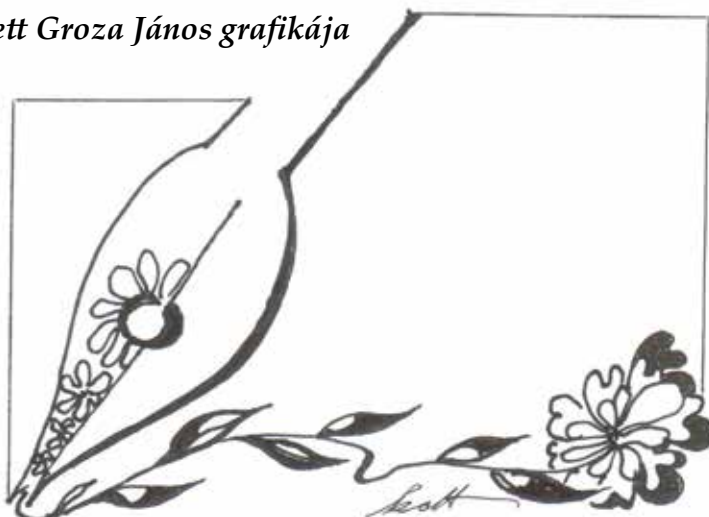
A háttérből, az iskola épületével szemben állva nézem rendezetlen soraitokat. Csupa deres vagy kopasz fej, friss, hajlakkal kezelt, őszes vagy festett frizurák. Látszik, hogy nagyon készültetek a viszontlátásra. Akik még ragaszkodtok, immár tizennegyedik alkalommal, a hagyományhoz. Eljöttek megint, hogy újra megszorítsátok egymás kezét, hogy szorosan megöleljétek egymást. Ti, a régiek. Sajnos, egyre kevesebben. De itt vagytok. Néhányan a határon túlról is. És szemetekben ott a fény.

Merev, büszke tekintettel lesitek a főbejárat nyitott ajtaja előtt álló ifjú pedagógusokat, a tiszta mosolyú, csinos népi táncosok lépéseit és a csengő pacsirta hangon daloló elemistákat.

A halványuló, őszi napsugarak betöltik az iskolaudvart. És lelkünket.

Juhász Béla

Kett Groza János grafikája

Böszörményi Zoltán

**A SZÓ HOMLOKÁRA
CSILLAG FESZÜL
OKTÓBERI ANZIKSZ**

Ha nem mondjuk el, senki sem mondja,
mi esengve fáj, s belülről éget,
lázálommá vált, szégyenét ontja,
piramist épít, szíveket tépdés.
Ha nem látjuk meg, senki sem látja,
mi lett velünk, és mire ébredünk.
Eleink vére, szökkenő láza,
mártíromsága magas bércezt ül.
Ha nem halljuk meg, senki sem hallja,
ami a mélyben motoz, ellenünk.
Meggötözve a semmit akarja,
az égi látomás ellenszegül.
Ha nem verjük meg, senki sem veri,
árnylovasok bős hadát legbelül.
Mi messze visz, az bennünk emberi.
A szó homlokára csillag feszül.

Arany-Tóth Katalin

**OKTÓBERI
(RÉM)ÁLOM**

Menekülök az őszi hervadásba,
mindenütt indulatok karma sebez.
Riad a vágy a téli elmúlásra –
temetkezik a lélek lázadása –,
bút virágzik a lucskos bádogeresz.
Mezítelen lombokon ül a harag,
vijjogva véres ellenséget keres.
Fékezetlensége hatalmat arat,
magához láncol véneket, ifjakat.
A Föld arca is haragtól kék eres.
Görnyedve hajlik hátam, akár a fűz
hajtja lelkét a fodrozó vízpartra.
Az ébredés rémisztő álmokat űz:
átkozódó szájakból árad a bűz,
s a bomlásból felsír egy égi mantra.

Akli Orsolya Emese

ŐSZI ÉRZÉSEK

Az ablakon az esőcseppek, mint szenvedő arcán a könnyek,
Peregnek le kecsesen, gyengéden és csöndben.
A vihar már véget ért, lágy szellő fújdogál,
Az eső a faleveleken könnyed táncot jár.

Sárgák, narancssárgák, mint csillogó aranymedálok,
Hullanak lassacskán, s beborítják a világot.
Aranyszínű szőnyeg hever az udvaron,
Kopaszodó fák pihennek, csend van és nyugalom.

Az ősz már beköszöntött, de érzem, hogy van remény,
Az udvaron a fáról még nem hullott le az utolsó levél.

Czernák Dorottya illusztrációja

Radnai István

ELLENFÉNYBEN

aranyfürtű őszelő
 bokánknál jár a hajnali köd
 a tőkék magasában
 szüretelők késére vár
 az évszak minden édessége

műremek nézzem csodáljam
 vagy elcsábít a kapzsi vágy
 mint asszonyi mellet habzsolni
 érezni a keserű élet
 utolsó édességét

csak még egy fürtöt
 még egy szüretet
 asszonytestet
 ha a nyár már nem melegít
 könnyű bort könnyű szerelmet

aranyfürtű az őszelő
 borízú az öregek vére
 még kinyújtjuk ráncos kezünket
 elvenni amit
 a fukar élet még megadott

Szabó Péter

ŐSZ

/négy japán versféle/

/Ősz/

fekete járda
 őszi lomb hullott rája... –
 létkeskenyedő... –
 járom utamat fázva
 újra szital az eső

/Ősz/

lejárt tombolám:
 üveges teszt az idő...
 rőt lomb a fán...

//ősz//

ősz – tavaszi szél...
 morzsolgatom napjaim:
 közelít a tél...

ősz

fekete aszfalt –
 rőt levelek borítják
 versem s az asztalt...

Kocsik Krisztina

GONDOLATOK MUNKA KÖZBEN

Esik az eső. Hideg van. Ülök a katedránál. Angolóra, harmadik osztály. A gyerekek írnak. Nézem az arcukat. Mélyen belemerülnek a rövidke szöveg másolásába. Gyöngyvér is ír, vagy legalábbis néha, amikor felismeri az éppen soron következő betűt, és rájön, hogyan is kellene azt kis nyomtatottan írni. Ébenfekete haja, barna bőre rögtön elárulja származását. Munkája nehézsége kiül az arcára. Kőkemény csatát vív a betűkkel, a sorokkal, állandóan összekeverednek, a töltőtoll mindig a legrosszabbkor mondja be az unalmasat... ilyen körülmények között tényleg szenvedés a másolás. Néha felemeli bogárszemeit a füzetből,

rám néz, figyelem-e. Amint elkapja tekintetemet, kajánul mosolyog, mivel rajtakapták, majd tovább hadakozik a betűkkel.

Az arcát fürkészem, és közben azon gondolkodom, vajon tudja-e, mennyire jelentéktelen egész kis lénye? Születésekor a részeg és fogatlan apja, aki a magyar és cigány nyelvet tökéletesen keveri, olyan földöntúli és lehetetlen nevet diktált be az egyébként is román anyanyelvű hivatalnoknak, hogy végül egy semmire sem hasonlító szó került a kislány neve helyére. Ilyenkor vajon mi történik? Az ember létezik, csak a neve nem? Vagy az illető közöttünk van, de mégsem teljesen? Rájön

ő valaha arra, hogy egyáltalán hogyan kell leírni a nevét? Vagy soha, egyetlen hivatalos okmányban sem lesz helyesen, de még csak egyformán sem leírva a neve? Tehát ő valójában sosem fog létezni? Aztán félbeszakít, mert ismét rám néz, és panaszosan közli velem, hogy álmos, mert a kistestvére egész éjjel sírt, s mivel öten alszanak egy szobában, senki sem aludt az éjjel. Arra kérem, írjon tovább, aztán eszembe jut, hogy a minap azt mesélte, hogy az ő kistestvére otthon született, és a szomszédasszony kiküldte a szobából, de ő leskelődött az ablakon, és végignézett mindent. Vajon milyen gondolatok kavarghattak közben a fejében? Értette egyáltalán, hogy mi történik, vagy a sötét kis elméje elnyelte a képeket, és lappangani fognak tudatalattijában, amíg egyszer hirtelen felindulásból agyon nem üti a túl sokat nyávogó macskájukat? Vagy annyira felébredt benne a kíváncsiság, hogy mindent elkövet majd azért, hogy időnap előtt ő is átélje ugyanazt? Tudja-e egyáltalán, milyen ritka esetek közé tartozik azzal, hogy tanúja lehetett kistestvére fogantatásának és világra jöttének is?

Újra kizökkentenek furcsa gondolataimból, Gyöngyvér unokatestvére közli, hogy betelt az oldal, amire írt, és tanácstalan a folytatást illetően. Megnyugtató hangon világosítom fel arról, hogy ha lapoz egyet a füzetében, találni fog egy teljesen üres oldalt, amire tovább írhat. A gyermek örömmel veszi tudomásul eme felfedezést, és folytatja az írást. Vajon Gyöngyvér tudja-e, hogy akit unokatestvérenek gondol, az valójában a testvére? Anyja és annak húga ugyanabban a szobában élnek, és természetesen ugyanazzal a férfival. Talán ugyanez a férfi lesz Gyöngyvér első gyermekének is az apja? Vagy addig rájönnek, hogy egyetlen vályogfalú szoba kevés az egyre szaporodó családnak, és tákolnak még egy szobát, ahol nyugodtan elférhet még egy akkora dinasztia, mint az övék? Egyáltalán tudatában van ő annak, hogy nyomorban élnek, és tökéletesen kilátástalan a helyzetük? Vagy szerinte ez a normális, és azon csodálkozik időnként, hogy mások hogyan tudnak olyan tisztán és olyan kevesen élni egy házban?

Gyöngyvért figyelem, és látom, amint ösztönei lassan átveszik az irányítást a teste felett, és elalszik. Hagyom.

Jámber Ilona

A VÍZ BOSSZÚJA

Demeter Hugó mindig pedáns úriemberként próbált viselkedni. Tisztviselő a városházán, így érthetően annak toronyórájához igazítja időbeosztását. Minden reggel abban a pillanatban lép be az irodájába, amikor az óra elsőt üt a nyolcból. Nem korábban, nem később. Kínos pontosságát ugyancsak megsínylik a kollégák, mert egyszerre még véletlenül sem lépnének be vele az ajtón, és nem a főnök iránti tiszteletből vagy szolgálalelkűségből, hanem azon egyszerű oknál fogva, hogy Demeter úr pedantériája igen szokatlan illatbűzzel párosul. Mintha naponta magára öntene egy üvegnyi édeskés-csípős, ammóniaillatú pacsulit. Háromméteres körzetben hányinger és szédülés fogja el az embert, ha Demeter úr közelében huzamosabban kénytelen tartózkodni. Télen-nyáron naponta többször is szellőztetnie kell a kollégáknak, és hiába tesznek enyhe vagy gyakran vaskosabb célzást az „eredeti” parfümre, az irodavezető úr mindet elengedi a füle mellett. Nem érti, miért prüszkölnek a kollégák folyton, mintha al-

lergiások lennének. Bosszúból a vele szemben ülő kolléga magában csak Hugyos Hugónak nevezi, merthogy szerinte a sajátos vizeletszagot próbálja elnyomni erős parfümmel a főnök.

Demeter úr rendkívül előzékenyen és gálánosan bánik kolléganőivel, mégsem sikerült eddig egyetlen női szívet sem meghódítania. Valószínűleg ebben is közrejátszik egyedi illatburka.

Amúgy egy tízemeletes panelház negyedik emeletén lakik egymagában egy tágas, erkélyes, háromszobás apartmanban. Hogy belülről milyen a lakása, senki nem tudja, mert még a ház gondnokát se engedi be soha. A közös költségek rája eső részét is az ajtó előtt, a folyosón fizeti ki.

Az ott lakókkal csak köszönőviszonyban van, nem látogatja senki, mintha nem lennének se rokonai, se barátai. Furcsa életmódjával, de leginkább illatával aztán egyszer meggyűlt a baja. Egy lakógyűlés alkalmával valaki fölvetette, hogy a 7-es apartmannak hónapok óta nincs hidegvíz-fogyasztása, valószínűleg lopja a vizet a tulajdonos.

Rövid tanakodás után tisztázták, hogy ki lakik ott.

– Borz úr – szólta el magát a mellette lakó, aki már régóta csak így hívja tartózkodó szomszédját –, bocsánat Demeter Hugó nem főz magának, mert soha nem érződik ételszag, forró vízben is fürödhet, de a WC-t se húzza le soha? – méltatlankodik a beszélő.

Úgy döntöttek, a gondnok járjon utána a dolognak, és nézzen a körmére a „víztolvajnak”, akinél gyanúsabb már nem lehet senki.

Borz Hugyos Demeter Hugó persze mit sem tudott csúfneveiről, és nem is sejtette, hogy felderítő hadjárat van kibontakozóban ellene.

Egy este, amikor a gondnok becsengetett, már ki volt készítve a pénz, hogy szokása szerint a maga mögött becsukott ajtón kívül, a lépcsőházban fizesse ki a költségeket, ám a gondnok váratlanul, erőszakkal betolta az ajtót, és belépett a lakásba.

Az elviselhetetlen vizeletbűztől szinte hanyatt vágódva berontott a fürdőszobába, és többször lehúzta a vizet, amitől meg Demeter úr kapott hisztériorohamot.

– Mit csinál, ember? Én hetente egyszer fürdök, és a vízzel egy egész héten át öblíthetem a vécét! Hogy jön maga ahhoz, hogy beleszóljon a dolgaimba, mi?

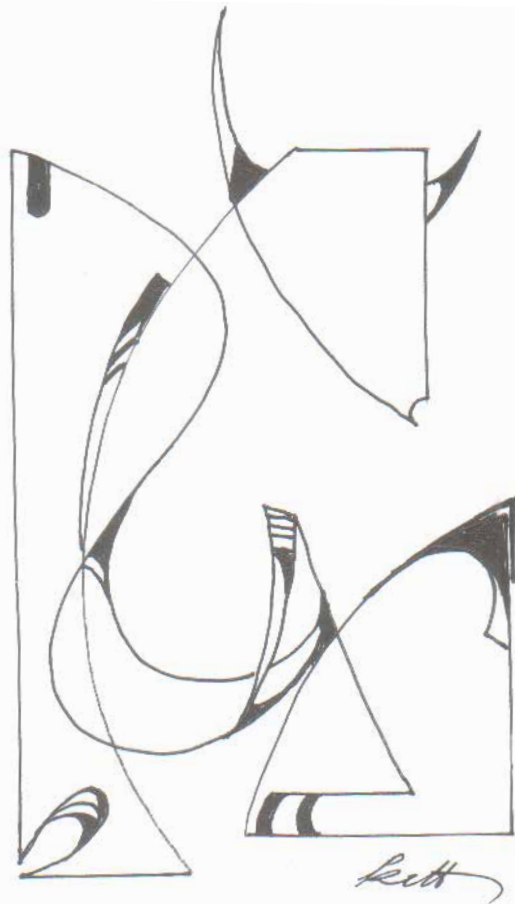
– A többi lakó észrevette, hogy önnek nincs hidegvíz-fogyasztása, ezért kell ellenőriznem, mi történik itt. Hogy bír ilyen bűzben élni?

– Bűz, miféle bűz? Én állandóan parfümöt használok, mindig ugyanazt, ami, megjegyzem, nem is olyan olcsó. Hogy én miként spórolok, az az én dolgom. Kérem, távozzon, és közölje ezt a magánszféra-iránt érdeklődő lakókkal.

Alig két hét elteltével a lakók idegeit ezúttal igazán szörnyű bűz kezdte borzolni. Hugó úr ajtaja előtt már csak öklendezve lehetett elmenni, és hiába csengettek, verték, rúgták az ajtót, senki nem jelentkezett. A bűz százfejű sárkányszerűen tekergőzött jobbra-balra, le-föl, ki az utcára...

Mit lehetett tenni? Hívták a rendőrséget, a tűzoltókat, akik aztán csákánnyal feltörték az ajtót.

A gázmaszkos tűzoltót szörnyű látvány fogadta: Hugó úr – mint utóbb kiderült – legalább egy hete aludta örök álmát a színültig telt fürdőkádban...

Kett Groza János grafikája

Kövér Miklós

BALLADÁK FÖLDJÉN

Az idő múlását a legjobban az egyre szaporodó, megválaszolatlan kérdések teszik kézzelfoghatóan érzékelhetővé. Honnan jövünk, hová megyünk? És ha tudjuk, akkor vajon mit keresünk ott (mármint mi a francot)?

Tamási Áron nagy kérdését Ábelként még három szóval megválaszolta: „Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.”

Jó válasz, pontos, mély, meg igazán magyar (erdélyi), de vajon mennyire egyetemes? Mivégre vannak azok itt, akiknek nincs, vagy – a dolgokból fakadóan – akár nem is lehet otthonuk. Akik

nem akarják még... vagy már. Lehet, hogy nem tudják, nem is merik akarni.

Mi is Az otthon? Nem egy, hanem Az!

Konkrét, meghatározható-e, leírható és térképre rajzolható-e, vagy egy, csak részben anyagi, részben eszményi, talán ködszerű tér, ahol lenni, élni kellene, lehetne (ugyanaz múlt, jelen és jövő időben)? Hogy keressem a választ?

A gyökerek, nem csak a rőghöz kötődők, valahogy kapcsolódnak ehhez a nehéz otthon fogalomhoz.

A gyökereket visszük magunkkal, csak nagyon kevesen képesek újakat képezni. Ez nem jellemző az emberre, főleg egy erdélyire nem. Ezért inkább hagyom is a témát.

Aki a gyökereit elvesztette, az nem nő, nem virágzik, szép termést nem hoz. Elpusztul, vagy csak van.

A gyökereknek fénye van, íze meg hangja. A fény a múlté, mint a gyermekkoré, meg a tanult tudásé, amivel indulunk. Az íz a vízé, a levegőé, anyánk konyhájáé. Fontossága nagy, ha nem is mindenkinek.

A hang a legfontosabb. A hang az anyanyelv. A szó, a szavak zengése, a mondatok, a beszéd szépsége, képpé váló varázsa, vagy akár gyilkos keménysége néha.

Az anyanyelv nem csak zeng. Dallama is van, zenéje, ritmusa, aki szereti, táncol benne... és vele.

Beszélték, és elbódítottak vele nagyszüleim, anyám. Erősebben hatott, mint a föld, a víz, a levegő meg a házak, utcák (mikor nagyszüleim elkezdtek használni, még nem is sejtették, hogy országuk határa majdan a Fekete-tenger lesz). Tanítottak és alakítottak, formáltak vele tanáraink, az iskola, a környezet és a barátok.

Meghatározóan tanított, alakított vele az író, költő társadalom.

Én se igazán hiszem, ha arra gondolok, hogy költők városa volt az enyém. Költői inkább kicsik, mint nagyok, néha kocsmaiak is kissé, de szépen, magyarul zengett szavuk. Igaz, többüket Árpádnak hívták.

A nyelv használatát mindig meghatározta számomra a vers. A gondolkodásomat, az érzéseimet, talán még a cselekvésemet is.

A vers meg az igényes próza vírusként belopta magát szavamba, így hétköznapijaimba, létembe. A prózaiságban is ott volt, még a földhözragadtban is. Ott van ma is, bárha már néminemű idegen akcentusok csikorognak benne. Nem csökken szépsége. És nem csak írott betűként.

Találkoztam vele lépten-nyomon, körülvett, el nem hagyott. Láttam születni, annál többször betegeskedni.

A legszebb születést elmondom.

Negyven éve Gyimesben jártam. Egy egész nyarat töltöttünk ott. Akkor már majdnem feleségemmel, nagyon jó társaságban.

Fiatalok voltunk, kívül-belül sugárzóan szépek. Ebből a sugárzásból annyi jutott, hogy majdnem negyven évig elég volt, míg el nem kopott.

Nagyon jó társaságban: későbbi, ma már néhai sógorommal, kit tehetsége a legnagyobb erdélyi

grafikusok közé emelt (míg a sors meg nem állította útját), nagyon jó, kolozsvári festő barátjával, szép és okos már majdnem feleségeikkel és Zoli bácsival, a csángók legmélyebb ismerőjével (talán védőszentjével), aki már akkor életét tette arra, hogy megőrizze, mentse, megtartsa azt a hatalmas örökséget, mely addigra már, bár még lassan, de egyre gyorsulva porlott (hiszen nagyon sokan porlasztották, emlékét is kitörölték volna).

Jártuk a Gyimest. Gyönyörű vasárnap reggel volt. Az augusztusi hőséget kellemes szellő tette elviselhetővé. Kirándultunk, fölmentünk (néha nyögve, izzadva) az Apahavas tetejébe. Fölérve, pihenni hevertünk az illatos, magas fűbe. Előkerült az elemózsia, volt egy üveg bor is.

A havason, ha a szél is jó felől fúj, néha nagyon messze száll a hang.

A völgyön túlról – jó szemünk volt – oda látszott: egy legelőn dolgoztak. Szénacsinalás volt.

Így mondták a csángók, pedig egykori énektnárom hányszor mondta: ne használd fiam, magyar ember csak a nadrágba csinál.

Folyt a munka – mi feküdtünk a fűben –, mikor egy asszony elkezdett énekelni. Gyönyörűen csengett, szállt át a völgyön az a fiatal hang. Sokáig hallgattuk. A dalok, úgy éreztem, nekem szólnak, az enyéme. Talán soha nem volt bennem kevesebb idegenségérzés.

– Nem idevalósi – mondta Zoli bácsi –, biztos menyecskének jött ide, odaátról, Csíkból.

Egyszer minden varázsnak vége szakad. De azon a vasárnapon, valahogy nem így volt.

Már messze jártunk, nagy kerülővel, Bükkhavas patakán keresztül mentünk lassan hazafelé. Gyönyörködöttünk a szépen faragott, akkor még javarészt fából épült csángó házakban, tiszta, rendezett (bizony nem sok gazdagságról árulkodó) udvarokban, itt-ott betértünk. Zoli bácsi itt is, ott is köszöntött valakit, néhol előszedette a láda fiából a varrottasokat, mutogatta nekünk értőn, büszkén, úgy, mint a magáét.

Hiszen, amit láttunk, az mind az övé volt. Meg a miénk is.

Szétszóródtunk az úton. Aztán majdnem elmentünk egy ház mellett. Kicsi volt, szélfújtan ferde, az udvar rendetlen, bizony mocskos is. Kijött egy asszony. Csángó ruhát viselt. Helyenként szakadtat, javítatlant, tiszta sem volt, mégis gyönyörű szépet. Kevés szebb varrottast láttam.

Szóba elegyedtünk.

Furcsa arca volt, kedves, bár kissé mocskos is – ami a Gyimesben ritka –, az orra meg eres, borvirágos, a tövénél meg horpadt, mint az öröklött

szifilisznél sokszor. (Magyarázat: én negyedéves orvostanhallgató voltam.)

Dicsértük a csodaszép varrottas csángó ingét. Szó szót követve beinvitált a házba. Egyhelyiséges kunyhó volt. Odavitt a ládához, hogy egy másik varrottast – sokkal szebbet, ahogy mondta – mutasson.

Nem ígért sokat.

Elővett egy teljes rend női ruhát, gyönyörű volt. Fekete rokolya, arannyal átszőtt katrincák és a legszebb varrottas ing, amit valaha láttam. Nem eladó, ő sem veszi föl soha. Ebben fogják temetni.

Kérdeztük, hogy ki fogja? Látszott a magányossága.

Férje meghalt, később Zoli bácsi mondta, hogy agyonitta magát. Nem tetszett neki, hogy bementünk ebbe a házba. Ez a család ebben az archaikus faluban amolyan senki embereknek számított.

És akkor megszólalt Mária. Ez volt az asszony neve. Félhomály volt a szobában, villany nem volt a házban. Mi hallgattuk, lassan leültünk a ládára meg a padra, és lassan meg lettünk babonázva.

Ma is, ha erről beszélek, beleborsózdik a hátam.

Megszólalt: Volt egy fiam is, Péter. Meghalt.

Mivel kérdeztük, hát mesélte.

Legény volt – nagyon nem is dicsérte, ahogy anyák szokták.

Eljegyzett menyasszonya volt, be kellett vonulnia két évre katonának.

Hazajött – talán leszerelt, talán csak szabadságra –, és vasárnap, ahogy illik, templom után elment a kocsmába. Ott hallotta Péter, már nagyon italosán, hogy a menyasszonya, míg ő elvolt, bizony nagyon összeszúrta a levelet az ő testi-lelki, legjobb barátjával.

Igy kezdődnek a leghétköznapiabb falusi tragédiák.

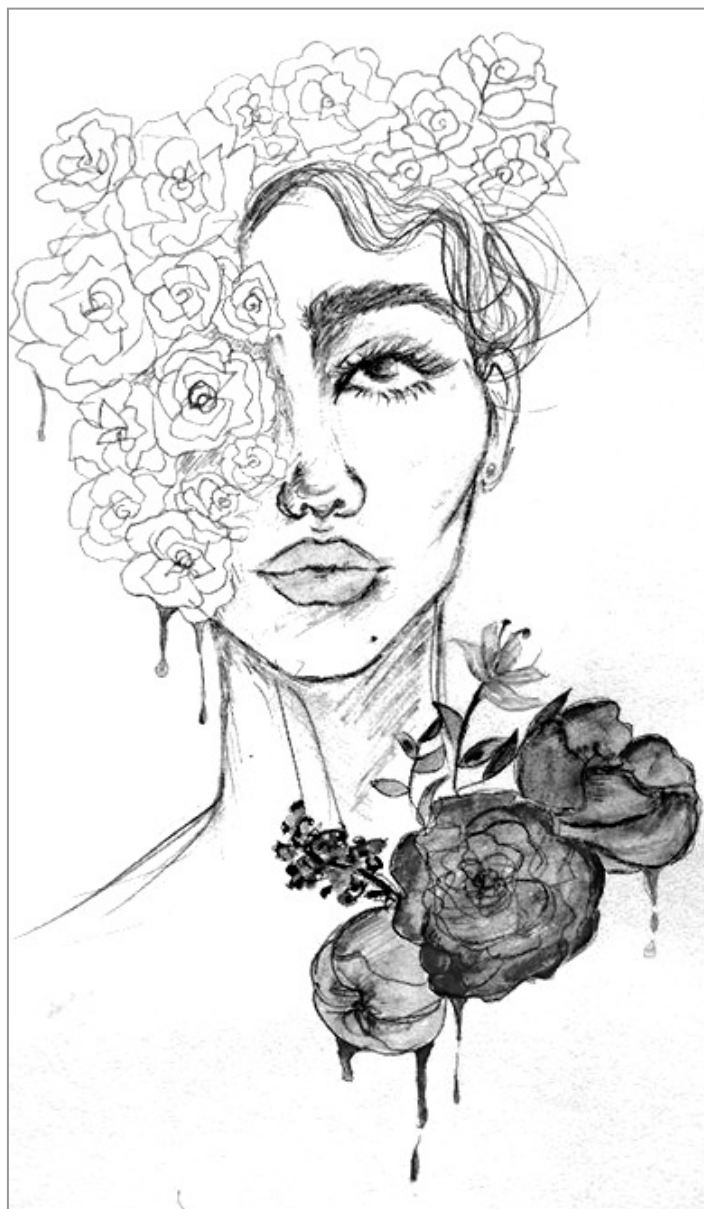
Péter elővette a bicskát, szúrta, a barátja elvérzett. Húsz évre ítélték a fiút. A börtönben felakasztotta magát.

Eddig a mindennapi borzalom.

De Mária csak mondta. Ekkor először: Péter, Péter, mért hagyta el engem!

Újra mesélte. A történet képekre bomlott, ezek ismétlődtek, formát kaptak, ritmust, Mária hangja magasabb lett, dallamos, lassan már énekelt. És minden hat sor után: Péter, Péter, mért hagyta el engem, miért tetted ezt szülőanyáddal?

Megkövülve hallgattuk. Mária már énekelt, inkább kántált, az egész feszesen formálódott, a sötét fájdalom megszépítette a sánta rímeket.

Czernák Dorottya grafikája

Mozdulni sem tudtam. Megértettem, a balladák földjén állok. Előttem születik a népballada.

Folyton ismétlődtek a sorok. Mária már nem látott minket. Nem volt magnónk.

Mint egy nagy misztérium részeseiként, valahogy úgy, mint az első áldozás után talán, egyenként, és halkan jöttünk ki a házból.

Utána sokáig nem beszélt senki.

Végül Zoli bácsi mondta: ivott az egész család. Nem úgy, mint a csángók általában, sokkal többet... és mindig.

Egy óra gyaloglással leértünk Felsőlokra, lakodalmas házhoz fordultunk be. Szólt az öthúros hegedű, zengett a gardony, öregek meg fiatal legények táncolták a verbungot.

Ez is igazi volt. De mi tudtuk, hogy a balladák földjén jártunk.

ARAD MARAD (VII/11.)

P. S. kétségbeesett és pontatlan visszaemlékezése önmagára és viselt dolgaira.

Közreadja N. L.

MÁSODIK SZAKASZ

A ROMÁN KÉRDÉS

Annyira elfoglaltam magam Mártával, hogy észre sem vettem, körülöttem minden megváltozott.

Semmi különös, semmi látványos, mégis érezhetően más. Herr Pédinek, a maga egyszerű módján, igaza volt, csak a vak nem látta, hogy, a németekkel együtt, Románia is keletnek fordult.

A városban német egyenruhások jelentek meg, nem lehettek sokan, mégis rögtön észrevetted őket: egyenruhájuk ránc és gyűrődés nélkül feszült rajtuk, kimértek voltak, mégis közvetlenek, arcukról sugárzott a jóindulat és a kötelességtudat. Ezen kívül semmi különös, mégis mindenki lelassított és félrehúzódott, amikor egy ilyen egyenruhás kis csoport megjelent. Legalább ketten voltak, de inkább többen, jól meghatározható útvonalon jártak-keltek központi lakhelyeikről a Várba, ahol a román hadsereg gyalogezredének átszervezését és kiképzését felügyelték.

Fura helyzet volt, Románia, Antonescu szigorú vezérlete alatt, szövetségre lépett azzal a Németországgal, amelynek döntő szerepe volt Észak-Erdély visszacsatolásában, de Besszarábia sem került volna a ruszkhához a németek jóváhagyása nélkül. Az aradi magyarok közül sokan mint leendő felszabadítójukra tekintettek a német egyenruhásokra, olyanok is voltak, akik úgy gondolták, hetek kérdése, hogy az egész Erdély újra magyar fennhatóság alá kerüljön.

Nem tartoztam közéjük, és nem azért, mert a mozgalomban azt tanították, hogy mindez látszat csupán, éreztem, a háború előbb-utóbb bekap minket is, akkor meg teljesen mindegy, hogy éppen milyen egyenruhában lépsz egy aknára, vagy tép darabokra egy lövedék vagy repülőgépről dobott bomba. Sejtettem, nem sokáig maradok civilben, az ország keleti felén már elkezdődött a mozgósítás, előbb-utóbb elér az hozzánk is.

Majdnem biztos voltam benne, hogy nem kell sokáig várnom a behívóra, elvégre csodálatosan kiképzett hadfit nevelt belőlem a román hadsereg, szolgálataimat nem nélkülözheti sokáig, miközben azért eszembe jutott, hogy átszökhethnék Magyarországra, nem mintha valami jobbra szá-

mítottam volna, de legalább ott nem lettem volna hadkötelezett. Néhány ismerősöm egyik napról a másikra eltűnt, suttogó beszélgetésekből tudtam meg, hogy az éjszaka leple alatt átszöktek a határon, nem volt különösen nehéz, lehetett tudni, hova kell menni, mennyibe kerül, hogy a kalauz szépen átvigyen a határsávon, mintha csak egy késő délutáni egészségügyi sétára indultál volna.

Ismerős érzés volt, egészen megnyugodtam, legalábbis a magam heves módján, valahogy ezekben a teljes bizonytalanság szélén táncoló helyzetekben éreztem igazán otthonosan magam. Ilyenkor szántam el magam döntő lépésekre, amelyek általában csúfos véget értek, de legalább végére jártam a dolgoknak.

Szóval, szegeztem egy csendes kora tavaszi délelőtt Herr Pédinek a kérdést, maga szerint megtámadjuk a ruszkhát? Igen, a Szovjetuniót, helyesbített akkurátusan, hetek, legfeljebb egy-két hónap kérdése. Aztán, jó fél évvel ezután, Ogyessza felé masírozva többször elgondolkoztam nagyon komolyan, vajon honnan tudta ennyire pontosan Herr Pédi, mikor indul a támadás nach Osten. Tudta vagy remélte csupán, és a reményt vélte bizonyosságnak? Most még tovább tudakozódtam: Na, és a román hadsereg? Mi van vele, nézett rám szúrósan. Hát, hogy megyünk mi is? Az csak természetes. Megy mindenki, aki érez valamit Európáért. Mi, németek, vállaljuk a nehezét, szövetségeseink legfeljebb besegítenek, de az is nagyon fontos. Az aprómunka, tette hozzá, mint aki pontosan tudja, miről beszél.

Na, ez után a beszélgetés után döntöttem, mint aki készpénznek veszi Herr Pédi meggyőződését, és elhatároztam, nem totojázok tovább Mártával. Meghívom egy moziba vagy cukrászdába, esetleg egy sétára a Maros-parton, hogy elmondjam neki, mit érzek, mit gondolok, mit szeretnék.

Tudtam, annak ellenére, hogy most csak félelmet érzek, gondolataim pedig úgy cikáznak szerzettség, mint muslincák a cefrés dézsa fölött, arról pedig, hogy mit szeretnék, halvány fogalmam sincs, megtalálom majd a megfelelő szavakat, hanghordozást meg egyebeket.

Az egyebeken volt a hangsúly, ebben nagyon jó voltam, nem egyszer merült fel bennem, hogy jó lettem volna színésznek, annyira feltalálom magam kényszerhelyzetekben. Vagy, ki tudja, egy igazi hadvezér veszett el bennem, de örökre.

Úgy intéztem, hogy a folyosón találkozunk, mintha csak véletlen volna. Ebben is nagy jártaságra tettem szert, aprólékos semmittevésem remekül szolgálta a megfigyelések és fantáziadús elemzések ötvözését, nem volt nagy kunszt úgy megjeleníteni az állandóan elfoglalt, mozgásban lévő Márta előtt, mintha ennél rosszabb egyikünkkel sem történhetett volna.

Szeretnék mondani valamit, kezdtem szomorú eltökéltséggel. Mindkettőt mímeltem, nem voltam sem szomorú, sem eltökélt. Legfeljebb ideges és zavart, megfigyeltem azonban, hogy a szavak nagyszerűen elterelik az ember figyelmét arra, amerre mutatnak, a semmibe. Ha már így összefutottunk, egészítettem ki, s éreztem, hogy erre a fordulatra érdemes büszke lennem. Igen, mondta ő roppant előzékenyen és azzal a szerény természetességgel, ami annyira idegesített. Hát, az van, erre nem lehettem nagyon büszke, hogy megkaptam, egészen pontosan, várom a behívómat. Nézett rám, és tekintete kezdett elborulni. Semmi baj, mondtam gyorsan, nehogy valami visszafordíthatatlan történjék, még az is lehet, hogy nem kapom meg, de, ugye, tudja maga is, hogy itt előbb-utóbb háború lesz. Itt, háború, hát ez nagyon lehangoló, mondta egyre semlegesebben, de ugye, ezt nem mondja komolyan. Nehéz, sokkal nehezebb volt, mint gondoltam, ez a lány egyszerűen nem reagált semmire, amire a nők általában. Nem egészen, próbálkoztam egy plusz körrel, azért szeretnék erről elbeszélgetni. Nem hagytam időt meggondolásra, esetleg valamilyen elhárító reakcióra: nem találkozhatnánk ma délután?

De, mondta Márta minden teketória nélkül, és én úgy éreztem magam, mint aki megmászta a Himaláját, hogy aztán kiderüljön, hogy az nem is a világ legmagasabb hegye volt, hanem a város szemétdombja. Időm se volt átéreznem megszégyenülésemet, folytatta azzal a megfoghatatlan egyszerű magától érthetőségével: háromkor végzünk, nekem még el kell szaladnom a nagynénémhez, nem fontos, de megígértem, négyre hazaérek, megebédelek, átöltözöm, ötre értem jöhet.

Nagyszerű, mondtam én, mint aki erre várt, előre látta, és pontosan tudta, hogy öt órára érte fog menni. Akkor ezt megbeszéltük, mosolyodott el Márta, és volt ebben a mosolyban valami, ami tovább egyszerűsítette a dolgokat: mintha min-

dent tudna, de nem tulajdonítana fontosságot annak, amit tud, ugyanakkor még azt sem lehet kizárni, hogy semmit sem vett észre, egyszerűen csak ő már ilyen. A viszonzlásra, szólt elmenőben, nem mondta ki a *t-t*, mintha tartogatná a találkozásra. Ott leszek, mondtam én a lehető leghülyébb formában, de nem számított már semmi, túltettem magam ideges ügyetlenségemen, mentem egyenesen Herr Pédihez, hogy elmondjam neki, én nem lépek háborúba a Szovjetunióval, és nem azért, mert tiltja a meggyőződése, elvégre a munkások és parasztok állama már rég nem imponált nekem, valami azt súgta egy ideje, hogy annak a József Attilának igaza lehet a fasiszta kommunizmussal.

Azért, mert meg kell vívnom saját harcomat, le kell győznöm önmagamot, és most már azt is tudom, hogyan, sejtem legalábbis, de estére biztosan meg fogom tudni, és ez olyan háború, amit nem lehet elveszíteni, csak megnyerni, nincs ezen mit magyarázni, érezni kell, ezt akartam volna mondani a sváb hódítónak, mit hódítónak, hiszen ők telepéseknek jöttek, hódítani mi, szerbek érkezünk, és nem rajtunk múltott, hogy itt most én nem szerbül, hanem magyarul gondolkodom a hódítás mibenlétéről.

Lehet, mégse lesz háború, mondtam ehelyett Herr Pédinek. Mire gondol? – nézett rám őszinte szakmai hozzáértéssel. Nincs olyan nagy különbség a két ország között, találtam ki hirtelen a döntő összefüggést, nemzeti-szocializmus és kommunizmus majdnem ugyanaz, nem gondolja?

Hát éppen ez az, találta fején a szöveget a sváb telepes, aki hódítónak képzelte magát, van maguknak egy mondása a két dudásról egy csárdában, mi ezt másképp mondjuk, de a lényeg ugyanaz, a führer-princip, hallott róla vagy nem?

Igen, hallottam, válaszoltam vidáman már az öt órai tea ígéretében, és jóval később döbbsentem rá, hogy Herr Pédinek megint igaza volt.

Kettő Groza
János
grafikája

Pataky Lehel Zsolt

ÚTTÁRSNAK LENNI A NAGY UTAZÁSBAN

A budapesti közönség a 88. ünnepi könyvhéten már megismerhette Juhász Béla *A nagy utazás* című könyvét, de az aradiak csak szeptember 20-án, a Jelen Házban tartott bemutató alkalmával vehették kézbe először. A „grobszurdok” és a „minellák” műfaji megteremtője, a köztisztletnek örvendő fizikatanár, volt sportszerkereskedő, a Csiky Gergely Főgimnázium egykori igazgatója már nyugdíjas, íróként azonban roppant aktív. Két és fél év alatt öt könyve jelent meg (miközben kitartó felelős szerkesztője a *Szövétnek* című kulturális szemlének); a legutóbb bemutatott *A nagy utazás* időrendi sorrendben a negyedik kötete, és az első kettőnek a folytatása.

Ismert az aradi irodalombarátok körében, hogy a tollforgatással már fiatalon foglalkozó, de könyvet csak a súlyos betegségéből való felépülése után megjelentető Juhász Béla első könyve *Legyőztük a rákot* címmel jelent meg, és a legyőzhetetlennek vélt kórral való küzdelem, a családi összefogás, az életmentő műtét emlékfoszlányainak, a gyógyulás történetének papírra vetésével útmutatást, biztatást, reménycsillagot adott néhány sorstársának is. Röviddel ezután jelent meg a *Száraz köd* című gyűjtemény, amelyekben a „grobszurdokkal” és a „minellákkal” ismerkedhettünk meg, az örkényi egyperceseknél is rövidebb, egy-egy szerzői gondolatot átadó, hangulatot sugalló „félpercesekkel”, amelyekről az olvasó úgy vélhette, benne is támadhattak volna (vagy akár támadtak is olykor) ezek a valós és elvont világ határán táncoló érzések. Magyarazatként: a groteszk és az abszurd mozaikszava a „grobszurd”, a „minella” pedig a *mini novella* Juhász Béla-i műfaji meghatározása.

E két könyv folytatódik *A nagy utazásban*, éspe dig az első részben a korábbi kimaradt, vagy időközben született „félpercesekkel”, a második részben pedig a budapesti gyomorműtétet követő, az intenzív osztályon való eszmélés néhány napját írja meg naplószerűen a szerző. Az e világ és túlvilág határát ismerhetjük meg Juhász Béla álomszerű képeivel, amelyekben előfordulnak a rég nem látott ismerősök ugyanúgy, mint az örök-kévalóságba költözött egykori kollégák, rokonok, a szűkebb család tagjai. „Látogatóba” jön hozzá az anyós, édesanya vagy éppen a jóbarát – egyfaj-

Dedikálás

Czernák Dorottya bemutatása

Sokan eljöttek (Siska-Szabó Zoltán felvétele)

Fekete Réka felolvas

ta családrege is lehetne ez, ha bővebben kibontaná a sokszor a történelem kiszámíthatatlansága által irányított sorsok alakulását. A magánéletébe, sőt saját gondolataiba engedi be az olvasót a szerző, aki félelmeit vagy másokról alkotott véleményét, szemérmességét és akár szemérmertlenségét is, elszántságát, de olykor az önbizalom hiányát osztja meg velünk.

Juhász Béla bátor! Nyilván tudja, hogy ezt a könyvet főleg aradiak, közvetlen és közvetett ismerősök veszik majd kézbe, és valószínűleg lesznek, akik magukra – vagy egy közös volt kollégára – ismernek majd a névtelen szereplőkben is. Lehet, hogy az utcán is szembe kell majd nézni ezzel-azzal, de aki legyőzte a rákot, ettől nem tarthat, meg amúgy is, rosszat senkiről nem ír, legfeljebb tényeket állapít meg, és ismerjük a mondást: kinek nem inge...

E naplószerűen megírt történetek között villanásszerűen ugrik be egy-egy iskolai ünnepség, tanévnyitó, ballagás vagy szalagavató bál, amelyeken igazgatói minőségében vett rész Juhász Béla a műtétjét megelőző két-három évben. Ez is újabb bizonyítéka annak – amit közeli ismerői és volt diákjai tudtak –, hogy az ifjúság elkötelezett híve, pártfogója, és a fiatal nemzedék (s egyúttal az aradi magyarság) jövőjéért aggódó pedagógus mivoltát a betegágyon sem tudta levetkőzni. Ezt az is alátámasztja, hogy *A nagy utazás* illusztrálására a Csiky Gergely Főgimnázium egyik igen tehetséges – és érettségről tanúságot tevő – diákját, a tizenkettedikes (a könyv nyomtatásakor még csak tizenegyedikes) Czernák Dorottyát kérte fel.

A könyvbemutatón – az ősies és esős idő ellenére is – megtelt a terem, akárcsak az előző kötetei bemutatásának alkalmával. Százötvennél is több érdeklődő jött el, pedig Juhász Béla nem celeb, soha nem tolakodott a közéleti szereplés első vo-

nalába – egyszerűen csak végezte a dolgát, s ezzel vívta ki nemzedékek egész sorának a tiszteletét. A rendezvényen egyébként Jámbor Gyula szerkesztő mutatta be a könyvet, részleteket Fekete Réka olvasott fel, közreműködött Popa Armand (ének, gitár), Rudolf Anna (ének), Mišcovici Tibor (hegedű) és Miltaller Lajos (gitár).

A könyvet elolvasva megállapítható: jó útitársnak lenni Juhász Béla nagy utazásában.

Rudolf Anna énekel

*Popa Armand
mindent belead*

Mișcovici Tibor és Miltaller Lajos

Tatár Etelka

CHICAGÓI LEVÉL

SZÍNHÁZI ÉVFORDULÓK

A színház a legősibb művészetek közé tartozik. Az emberiséggel együtt forrong, változik, nemcsak önmagán belül, de a közönséghez való viszonya is más-más értékelést kap.

A XXI. század elején, a globalizáció korában melyik színházról is írjak, és kinek a szemszögéből?

Melyik országról és milyen esztéta elvei alapján? A téma dzsungelszerűen burjánzik. Meg az alapkérdések sem tisztázódtak; modern színház vagy klasszikus, szórakoztatás vagy problémafelvetés... De egyáltalán milyen a jó színház? Epikus, lírikus, fegyelmezett vagy bravúros? Kihez is szól

tulajdonképpen a modern színház? Mindenkihez vagy csak egy bizonyos réteghez?

Ezek csak elméleti kérdések, természetesen a vájt fülűeknek érdemes velük foglalkozni, viszont amiért tollat ragadtam, az a 3 színháztörténeti évforduló.

Az első a modern színház születése. A modern színház születésnapját októberre tehetjük. 1957 októberében szokatlan esemény zajlott San Francisco mellett. Nem hivatalosan, de innen számítjuk az abszurd színház történetét.

Izgatott színészek készültek a premierre, és 1400 rab ült a San Quentin-i börtön kultúrtermében. Évek óta ez volt az első engedélyezett kulturális esemény számukra.

A darab címe: *Godot-ra várva*. A szerző Samuel Beckett. A díszlet mindössze két kiszáradt fa. Két szutykos csavargó lép a színre, motyognak valamit... aztán hallgatnak, csevegnek... és ismét hallgatnak. A tevékenység egyetlen formája a várakozás. A párbeszédet nevezhetnénk egyszerűen zagyvaságnak is. De amikor a függöny lemegy, kitör a tapsvihar. Ami a kulturált közönséget zavarba hozta volna, azt a rabok megértették. Megértették a mondanivalót. Ők megértették, hogy Godot a társadalmat szimbolizálja, és tudták, ki a kívülálló, és ki a bennfentes. Nekik eleven valóság volt a darab.

Ez volt a kezdet. Azóta az új hang, az antirealizmus új prófétái Ionesco, Beckett, Genet, Pinter, Albee.

A másik évforduló a *Jézus Krisztus Szupersztáré*.

A meglehetősen gyenge 1971–72-es broadwayi évadot ez a szenzáció számba menő rockopera menti meg.

A bemutató óta folynak a viták, tiltakozó és támogató felvonulások, de egy évre előre minden jegy elkelt, több millió lett a haszon. Kábult hippik és öreg dámák slágerként dúdolják Jézus, Júdás vagy Mária Magdolna áriáját.

A *New York Times* szerint ezt a darabot látnod kell, hogy elhiggyed, vagy ne hidd el mindazt, amit összeírtak róla.

Valóban merész egy produkció!!! Már a bemutató előtt két és fél millió lemez kelt el a dalokkal. A muzsika valóban kellemes, fülbemászó, néhol azonban túl hangos, a szöveg elgondolkoztató, a rockkultúrához méltóan egyszerű, modern, néhol költői is.

A fiatalságot azonban megfogta!

A bemutató napján a színház környékét lezárták. A rendőrkordonon kívül a tömeg. Az afro-amerikai Júdás miatt tüntettek, a zsidó szerve-

zetek kifogásolták a főpapok ábrázolását, de különböző szekták a szentlélek csodájáról regéltek, katolikus csoportok a Biblia eltorzítása miatt tiltakoztak, a szentségtörésről nem is beszélve.

A zeneszerző Andrew Lloyd Webber ekkor 23 éves.

A 26 éves Tom Rice a négy evangélistától kölcsönzi a librettót. A darabbal magával nincs baj, de a Broadwayen mégis nagyon pénzszagúvá sikeredett.

A nagy sikerű *Hair* rendezője, Tom O'Horgan kissé túllőtt a célon, a fiatalság őszinte vallásos érzését vagy egyszerű útkeresését durván aprópénzre váltotta.

De ez a rockopera mégis mindenkinek nyújt valamit még ma is, habár már elültek a nagy hullámok körülötte. Valóságos zenei csalamádé, van itt dzsessz, ballada, foxtrott, klasszikus operaária.

Spengler pesszimista látomásában a nyugati kultúra alkonyáról úgy vélte, amikor közeleg a vég, majd fellángol egy újfajta dekadens vallásosság. Egy tény: Jézus ebben a darabban az egyszerűség és a felebaráti szeretet tökéletes példaképe, s ezért ma ő a „szupersztár”!!!

De hogy magyar vizekben is halásszak, lássuk Örkény István *Tóték* vagy a *Tót család* című darabját, annak washingtoni bemutatóját az Arena színházban. A darab nagy sikernek örvendett Európa valamennyi fővárosában 1967 óta, még a Szovjetunióban is megért 19 előadást. 1970-ben felolvasták a darabot kétszer a yale-i egyetemi színházban, majd 1972-ben a kaliforniai egyetemi színpadon Sarlós Róbert helyi drámaprofesszor rendezésében került színre.

A *Tót család*ot 1967. február 24-én mutatta be először a Thália Színház Budapesten Kazimir Károly rendezésében. A darab a második világháború idején történik, az emberek egyetlen bűne, hogy rossz korban születtek. Ebben a korban választhatnák: lázadó vagy... vagy Sziszifusz?

Megdöbbenő viszont, hogy az amerikai kritikusok mennyire félreértették a darabot. A *New York Times* így kezdi beszámolóját: „Végre újra felvettük a kapcsolatot Magyarországgal – színházi vonalon. Épp ideje ennek, hisz ez a kis ország adta nekünk annak idején Molnár Ferencet, Lugosi Bélát és a Gábor nővéreket.” A kritikus szerint ez egy egzisztenciális, abszurd, groteszk történet, amely a katonatisztek galádságát akarja kipellengérezni, hiszen kegyetlenül kihasználták alattvalóikat... de valahol megemlíti, lehet, hogy ez egy merész szatíra is, amely magáról a hatalomról szól.

Egy másik kritikus szerint a sziszifuszi hasonlat egy mély metafora, amely az emberek 1945 és 1956 közötti hangulatát érzékelteti, ugyanis a magyar nép, mint Tót Lajos, megelégtelte az értelmetlen sziklagörgetést.

Egy egyetemi lap szerint a mondanivaló rém egyszerű, az ember lelke csak akkor maradhat nemes, ha szabad, és van ereje saját józan eszére hallgatni.

Kritika volt bőven; figyelemre méltó a sajtóvisszhang. Új szerző, új hang, egzotikus ország. És a kritikusok szerint lehet allegória, de abszurd darab is, lehetne politikai szatíra is, lehetne tanme-

se, bár van benne fekete humor is, groteszk is, ha akarjuk egzisztencialista is. Jellemző módon Moszkvában az őrnagyot stilizált, fasiszta egyenruhában játszották. Itt, Amerikában, kommunista egyenruhában. Ott elhumorizálták, itt igen-igen tragikusra fogták, Németországban elpszichologizálták, Pesten kissé népies volt a hangulat.

Milyen végtelenül szerencsés ez az Amerika, és ez a néhány generáció, hogy ennyire nem ismeri mások történelmét, de mondhatom, a sajátját sem, és ilyen jóhiszeműséggel és őszinteséggel félre tudta érteni Örkény mondanivalóját is!!!

Chicago, 2017. július 6.

Vágner-Szabó János

„ÖREG-HEGYEN INNEN – ÖREG-HEGYEN TÚL”

A kisíratosi falunapok nyitórendezvényére, a könyvbemutatóra Sarusi Mihály idén megjelent két könyvét hozta el. Az Öreg-hegyen innen, Öreg-hegyen túl rendhagyó balatoni csavargófüzért Vágner-Szabó János, Innen a rácson című leveleskönyvét Vajda Anna Noémi értékelte. Köszönjük Torma Alexnek az együttműködést, az ízes felolvasást! Jövőre várható a folytatás, hiszen mindkét könyv többkötetesre tervezett.

(Vajda Anna Noémi)

Üdvözet a könyv leendő olvasóinak, **Sarusi Mihály** nagyon jó hangulatú, olvasmányos könyvéhez. **Öreg-hegyen innen – Öreg-hegyen túl I.** A cím után az a római egyes /I./ azt jelzi, hogy majdan folytatása következik e kötetnek. Kész van már, s csak kiadóra, nyomdára vár? Kérdezzék meg Miskától, mi lesz benne! Pedig nem kicsiny, épp 200 oldalas ez a könyv is.

Az ajánló, figyelemfelkeltő „fülszöveg” ezúttal az, aminek szánják az ilyesmit: nem derül ki, hogy ki írta, legfőljebb sejteni lehet a felelős kiadó neve után. Van itt egy jelző: „szépújságíró”, amit Csoóri Sándortól származtat a fülszöveg írója. Ez nagyon helyénvaló, mert a kötet ötvenöt portréja, kisesszéje, képzelt riportja, interjúja, tájleírása, irodalmi, történelmi, szőlészeti-borászati, Balaton-melléki tárcája, karcolata, újságnovellája pontosan azt a műfajt jelzi, ami fájdalmasan hiányzik a mai napi- és hetilapokból. Elődnek az ajánló szöveg szerzője Mikszáthot és Móriczot jelöli, kiket Sarusi is mestereinek vall. Nemzedéktársai között megemlíti Köröndi Lajost és Farkas

Árpádot. /Több más név is lehetne a „rokonságban”, sajnos, nem az ifjabb kapa- és kaszakerülő generáció tagjai közül./ Táj, nép és kultúra érdekes és tanulságos megjelenítése a könyv Balatonalmádi vidékéről, kihasználva az időben és térben való elkalandozást is. A tőle megszokott – ezúttal kevésbé karcos-érdes – stílusban, pontos, tiszta magyar nyelvezettel.

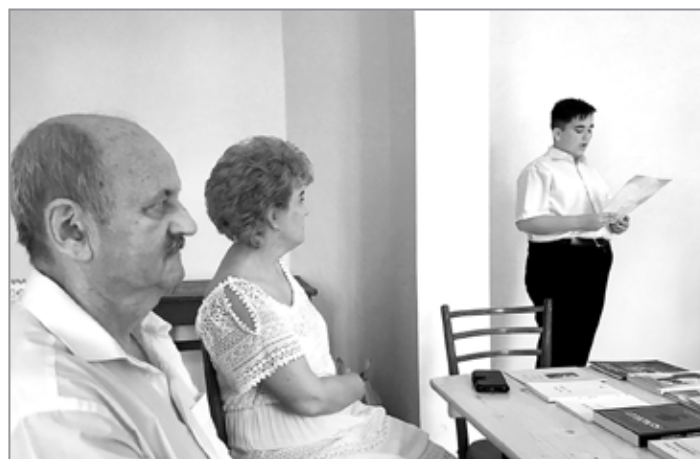
Az ilyen típusú könyvet általában a tartalomjegyzéknél kezdi az ember, hátha valamelyik cím, vagy egy abban foglalt név /bármilyen/ fölkelte a kíváncsiságát, és akkor azon az oldalon kezdi az olvasást. Rögtön az elején Dévai Bíró Mátyás nevére akadtam – már legalább a reformáció /Luther-Kálvin/ fél évezredes jubileuma okán is érdekes ő, a XVI. század híres prédikátora az emlékezet szerint Almádiban /vagy a közelében/ szolgált. Jókait, Eötvös Károly, Lázár Ervin, Mécs László, Tamási Áron, Radnóti Miklós, az erdélyi származású festő- és szobrászművész Péterfy Gizella, az ugyancsak festő Udvardi Erzsébet, akinek bajai-dunai kötődéséről tudtam, de az

almádi-balatonira Sarusi egyik írása hívta fel a figyelmem. Miért ugyan Udvardira? Mert nem is oly rég láttam néhány csodálatos festményét a pesti református múzeumban, és megszegyelltem magam, mert keveset és rosszul tudtam a Kossuth- és Munkácsy-díjas Udvardiról. Sarusi pótolta – hiszen ő még találkozhatott is vele. Amint sokakkal a könyv szereplői közül. S persze közös ismerősök a tartalomjegyzékben például Balogh Elemér, Körmendi Lajos írók. Körmendivel egy szerkesztőségben dolgoztunk, Balogh Elemérrel pedig legjobb színházi munkája – a *Csíksomlyói passió* – bemutatója után kerültem ismeretségbe, hogy később gyakran segítsen nekem mindenféle színházi dolgokban eligazodni.

Érdemes alaposan olvasni, mert egy-egy félmondatban is lehet petárda. Például a *Radnóti, majdnem* címűben. Itt egy félig-meddig elképzelt, de lehetséges „utazásnak” vagyunk tanúi, egy budipucoló sírásóval a háttérben, aki talán... majd eltemeti, de előbb kifosztja a zsidót. Gyilkos hangulatú írás, pláne, hogy egy mondaton megrémülhet a jámbor olvasó: Sorosékat, épp ’44-ben, Almádi egyik keresztény családja bújtatja, rejt, menti. Igen, bizony: AZ a Soros. Igen, bizony: a magántörténelemből kicsap a világtörténet.

Két arányos, nagyobb fejezetből áll a könyv: az első a *Kis alalmádi irodalomtörténet* címet kapta – mármint a szerzőnél, mert a nyomda ezt egyszerűen kihagyta a könyvből. S e fejezetben valóban a magyar irodalom almádi vonatkozásairól, személyeiről olvashatunk. Esetekről, művekről. Csak egyet a különlegességek közül: Claire Kenneth eredetileg Kende Klára, s a rendszerváltozás után egyszerűen népszerűvé váló íróról megtudjuk, hogy egykor a Balaton Szépe volt, meg is írja egyik regényében, miért is ne, hiszen 17 esztendő volt, amikor a legszebbnek találták. Rendkívül érdekes az élete, hiszen szépségkirálynő, később több szakmát kipróbál, kitelepített osztályidegen, egy magyar kiadója javaslatára veszi fel a Claire Kenneth nevet... szóval, az élete megérne egy külön, nagyobb tanulmányt is, dacára annak, hogy a lektúrt, másképpen az aluljáró irodalmat művelte. Igaz, azt meglehetősen magas színvonalon. S megtudhatjuk azt is, hogyan lett Lázár Ervin Rácpácegreséből Balatonalmádi, s ha már Lázár Ervin szóba került, hát Sarusi elmond egy jóízű anekdotát a két nagy mesemondó /a másik Csukás István/ esetéről.

A második rész azt a címet viseli, amit a kötet. Itt a szereplők skálája szélesebb: színművészek, festők, szobrászok, természetbúvárok, muzeológusok vagy egészen „egyszerű” emberek tűnnek fel. Például egy bizonyos Walter Józsefné, aki elindította a „Kilenced a hazáért” elnevezésű imád-
ságos mozgalmat.

Sarusi Mihály, Korondi-Józsa Erika, polgármester és Torma Alex

gusok vagy egészen „egyszerű” emberek tűnnek fel. Például egy bizonyos Walter Józsefné, aki elindította a „Kilenced a hazáért” elnevezésű imád-
ságos mozgalmat.

Egy ilyen könyv sok funkciót betölthet, túl azon, hogy egyszerűen jó, szórakoztató, tartalmas olvasnivaló. Egyet mindenképp ki kell emelni: ha valaki e tájat és népét jobban meg akarja ismerni, hát olvassa ezt a könyvet. A második rész bevezetőjében így részletezi ezt Sarusi:

„...Akiknek van valami közük a Magyar Tengerhez. Mihozzánk.

E sorok rovójához?

A Tóhoz.

Az itteni világhoz.

E táj népéhez.

Lelkünkhöz.

Akik kifejezik – együtt – e nép lelkét.

Helyettünk szólnak.

Akikkel azonosulni tudunk.

‘...tudunk.’ Hogyne, fejedelmi többes.

Mi más lenne?

Persze, a minőséggel.

Nem azonosulni... lehetséges?

Hazáddal, honoddal, fajtáddal.

HAZA ÉS HALADÁS.

Biza.

Körbe, karikába.” /101. oldal/

Akinek van füle a hallásra, hallja. Akinek szeme a látásra, lássa. Ez a könyv a hazaszeretet könyve. S ettől a „maradi” dologtól, hogy „hazaszeretet”, Sarusi Mihály nem tágit e műben se.

Ha rendszeresen jelennének meg hasonló könyvek, talán kisebb lenne magyarságbéli fogyatkozásunk, s úgy felbátorodnánk, hogy jól orrba ver-
nénk azt, aki úgy gondolja, hogy a magyarságnak nincs egyebe, mint a fütyülős barack és a pusztai pásztor, bűgatyásan.

Ódry Mária

MIÉRT PONT KÉK?

– MÓRÉ-SÁGHI ANNAMÁRIA TEXTILMŰVÉSZ KIÁLLÍTÁSÁNAK MARGÓJÁRA –

Miért pont kék? – teszem fel a kérdést Móre-Sághi Annamáriának, Annának a 2017. szeptember 29-én, a Jelen Házban megnyílt kiállításán. Címe KÉK, a plakáton, a meghívókon. Válasz: elindító élmény egy szentendrei, kékre festett, mediterrán hangulatú ház – no meg a kövek, a kövek. Egy-egy csodálatos labradorit, ami néhol tömör, vagy áttetsző fény felé tartva olyan, mintha belülről világítana. Szintén kék a tömör ultramarin: lapis lazuri, amiből a méregdrága festéknagyot nyerték, vagy egy szivárványkagyló szídefes fényben játszó belseje, vagy egyszerűen egy taplógomba.

A kiállított textíliák (20 darab) – 30x30 cm – szövött faliszőnyegek. Átsüt rajtuk a saját élmény, nem szeretnének valaminek tűnni, valaminek látszani, hanem egyszerűen csak *vannak* – mint a minket körülvevő természet.

Csend és harmónia. Nagyon sok csend és idő kell egy kisebb vagy nagyobb textília kézi szövéséhez. A technika: francia gobelinszövés – vízszintesen –, vagy amikor a forma megkívánja: formára szöve.

Mindegyik egy-egy természetből jött élmény, egy-egy lelki lenyomat a művész lelki világából – *lélek gyapjából szöve*. Gyapjából van, mégsem nehézkes, könnyed, szinte lebegő.

A kiállítás középpontjában a *Kék madár* című kompozíció áll. Két szárny lendületes mozgásban, amit a madár testét jelképező sötétkék, függőleges csík metsz, ami kilóg a képből. Itt is, mint mindenhol, az arány a lényeg: *mit és mennyit*.

A szemlélőt rabul ejti nemcsak a mozgás szimmetrikus lendülete, hanem a millió, szinte pik-

Móre-Sághi Annamária kiállításának megnyitóján (Siska-Szabó Zoltán felvétele)

kelyszerű színfolt, a tollazat a szárnyon, aminek az alapszíne ugyan kék, de ennek világosabb vagy sötétebb tónusa sárgába, fénybe habarodva adja meg a szépség és a mulandóság alapérzetét.

Máshol a kompozíció hol vízszintesen rendeződik, hol meg átlósan szeli át a vizuális teret.

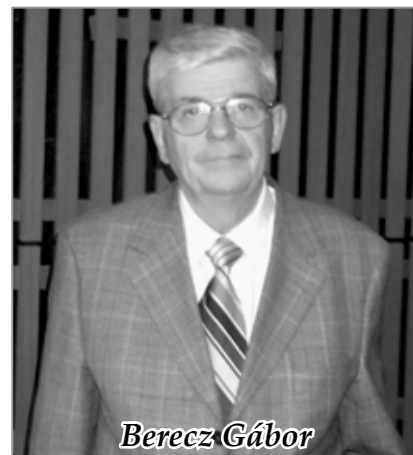
Az egyik faliszőnyeget elneveztem *Árapálynak*, a másikat *Rétegződésnek*, a harmadikat *Kék piramisnak*, egy másikat pedig *Mélytengeri kalandnak*. Ezt a játékot más is megteheti, a faliszőnyegeknek ugyanis (a *Kék madár*on kívül) nincs kifüggesztett címe.

Móre-Sághi Anna kiállítása egy kaland részesévé akar tenni bennünket, és ez sikerül neki. Kalandra invitál, mely egy *szépségélmény* részesévé tesz, aminek bármi lehet az elindítója: természet, táj, közet vagy gomba... vagy egy mediterrán hangulat. Az eredmény mindenképpen felemel. Felemel, és a lényeg felé invitál, ahol csend és harmónia honol, ahol (Heltai Jenő után szabadon) „Az élet kék... Tenéked magyarázzam?”

KITÜNTETÉS

Szeptember 1–3. között Nagyváradon, a Partiumi Keresztény Egyetem új épületében tartotta 23. konferenciáját a Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság. A konferencián az Arad, Bihar, Kolozs, Máramaros, Szilágy és Temes megyei tagok vettek részt. Mint minden alkalommal, az idei összejövetelen is átnyújtották a sikeres tevékenységet végző tagoknak a Fényes Elek-díjat. A két kitüntetett egyike Berecz Gábor, az aradi Kölcsey Egyesület ügyvezető elnöke.

(ujj)

Berecz Gábor

Dr. Vajda Sándor

A SZABADSÁGHARC ZÁRÓFEJEZETÉNEK SZÍNHELYE ÉS HÁZIASSZONYA

Erdélynek, a magyarságnak nemcsak kiváló fiai, hanem neves leányai, asszonyai is voltak, akik tetteikkel bizonyították hazájuk iránti szeretetüket. A nők nagy része a magánszférán belül maradván, mások közszereplést vállalva munkálkodtak a nők emancipációjáért, a nemzeti műveltség terjesztéséért, a kisdedóvodák, az árvák és özvegyek ügyének támogatásáért, sokszor vagyonukat, szabadságukat kockáztatva a bebörtönzött honvédek megsegítéséért. Sokszor a kényszerű szükség újfajta cselekvésre készítette őket. A férfiak hazafias indíttatású eszmei támogatása mellett nem elhanyagolható az a gyakorlati segítség sem, amelyet a nők adtak, akik otthon magukra maradván a korábbinál sokkal nagyobb önállósággal és az ezzel járó felelősséggel szembesültek. Rájuk maradt a gyakran ápolásra szoruló öregek és a gyermekek ellátása, ezenkívül a gazdaság irányítása, s a frontvonalak mögötti, viszonylag békés hétköznapiak megteremtése is. Mivel a férfiak elmentek politizálni vagy harcolni, fokozottan szükség volt arra, hogy valaki – természetesen egy nő – a négy fal között maradjon, és a családon belül kézben tartsa a dolgokat.

Amikor a férfiakat harcba hívták, a nők is csatasorba álltak: 1848 tavaszán az erdélyi nők tömegesen kérték fegyvert, és Kolozsváron női zászlóaljat szerveztek. Voltak azonban olyanok is, akik katonaruhába bújtak, s különböző csatákban vettek részt; voltak, akik megsebesültek, közülük a legismertebbek: Lebstük Mária, Bányai Júlia, Pfiffner Paulina, Sorsich Júlia.

*Bohus Szögyény Antónia
menyasszony korában*

A nők azonosultak a szabadság és a hazaszeretet eszméjével, de nem a férfiszerepek átvállalására törekedtek, hanem a női feladatkörök legteljesebb betöltésére. Közülük is kiemelkedő egyéniség Bohusné Szögyény Antónia. Apja Szögyény Zsigmond, Szabolcs megye főispánja volt, majd alkancellár. Anyja Pászthory Júlia, a fiumei kormányzó nagy műveltségű leánya. Ketten voltak testvérek; László fényes pályát futott be, az aranygyapjas rend vitéze, majd országbíró volt. A felvilágosult nagy könyvtárral és műveltséggel rendelkező szülők gondos nevelésben részesítették gyermekeiket, a magyar nyelv szeretetére nevelték őket.

Antónia, aki 1803. szeptember 6-án született Pesten, kiváló nyelvtelenséggel rendelkezett. Már gyermekkorában megtanult németül, franciául, angolul, majd olaszul, de a latin nyelvben is jártas volt.

Zongorára Liszt Ferenc tanította, akinek kedvenc tanítványa volt, és a főúri salonokban szinte bámulat tárgya a tíz-tizenkét éves leány, aki Lisztel négykezeset játszik. Alig 16-17 éves Antónia, amikor már jelentkezik a neves és nemes kérések, de csak miután betöltötte a 20. évét, megy férjhez Bohus Jánoshoz, a délceg, nagy műveltségű, de szerény világi földesúrhoz. 1823. szeptember 6-án kelnek egybe. Még ebben a hónapban új otthonukba, Világosra költöznek, de a telet gyakran Pesten töltik saját házukban, ahol írói estélyeket rendeznek. Salonjukban nagy nevű írók, művészek, politikusok fordulnak meg; ezeket a kapcsolatokat a ház úrnője a jótekonyság széles körű terjesztésére használja fel.

A világosi vár, amelyet 1318-ban említenek először egy oklevélben, királyi erősség volt, birtokolták: Albert király, I. Ulászló, Hunyadi János, Szilágyi Mihály, Báthori István, Czibak Imre váradi püspök; a törökök 1552-ben, majd 1616-ban foglalják el, míg 1693-ban végleg kiverték őket onnan. Bohus Imre 1755-ben vásárolta meg, de a lerombolt vár már nem volt lakható, ezért a hegy aljában, a vár köveit is felhasználva építtetett magának pompás, harmincszobás barokk kastélyt. A kastélyt, amely ma is áll, irodalomkedvelők, művészek, tudósok keresték fel, köztük a Podmaniczkyak, a Nyárády grófok, de Reguy Antal és gr. Brunswick Teréz is vendégeik voltak. Brunswick Teréznek, a női emancipáció jeles képviselőjének tapasztalatait és tanácsait felhasználva Bohusné 1840-ben Aradon megalapította az Úri Nőegyletet, amelynek elsődleges feladata az óvodai oktatás létrehozása volt. Az aradi óvoda 1841-ben kezdte meg működését, anyagi fedezetét az Úri Nőegylet és a Polgári Nőegylet biztosította, fennállása alatt 3410 növendék látogatta, kétévestől hatéves korig. Világoson Bohusné a '40-es évek elején egy német–magyar tannyelvű katolikus iskolát is létrehozott, melynek fenntartási költségeit ő vállalta.

A szabadságharc szomorú drámájának zárójele a Világoson találja Bohusné, ahol egyedül kell helytállnia; férje, aki Arad vármegye főispánja volt, abban az időben Pesten tartózkodott. A férjéhez írt levelei és a Brunswick Teréz biztatására írt naplója, amely augusztus 2–14. közötti napok eseményeit összegezi, hűen tükrözik a szabadságharc végnapjainak eseményeit. Bohusné leírása szavahihetőbb képet ad a fegyverletételről, mint a romantikus túlszínezett nyomatok vagy visszaemlékezések, hazafias eltorzításból származó kétes értékű újságcikkek. A kastélyban számos menekülő megfordult, köztük Kossuth hozzátartozói, miniszterek, képviselők, magas rangú katonatisztek. Itt tárgyal 1849. augusztus 12-én Görgey Frolov tábornokkal, a császári erők vezérkari főnökével a feltétel nélküli fegyverletételről. *„Készarva választá Görgey e pontot a fegyverletételhez, mert itt oroszoktól volt körülvéve, kiknek egyedül akarta magát átadni, mint kiket egyedül tekintett legyőzöinek”* – olvassuk Bohusné naplójában.

Augusztus 13-án utoljára ültek együtt a reggelihez a Bohus-kastélyban a testileg-lelkileg kimerült tisztek. A naplóban olvassuk: *„Érezte mindenik önsúlyát a sors változásának, de bizonynyal egy sem gyanítá közülük, miként meghódolásuk az oroszoknak, kiknek ígért védelmében erősen bíztak, vesztüket okozhatja.”*

A honvédsereg maradványa, az I., III. és VII. hadtestek Pankotán át a szőlősi síkra, a malomig vonultak. Ott már várta őket a Rüdiger vezette orosz hadsereg, amely előtt megtörtént a fegyverletétel. Körülbelül 30000 ember rakta le a fegyvert, velük 11 tábornok, 1426 törzs- és főtiszt; 144 ágyú és 7000 ló jutott az ellenség kezére. Drozdov, Frolov tábornok hadsegédje visszaemlékezéseiben írja: *„Délután öt óra tájban, mikorra a III. és a VII. hadtestek már felsorakoztak, de az I. hadtest felvonulása még tartott, megkezdődött a fegyverletétel ceremóniája. A gyalogosok, miután tisztelegtek, szomorúan levették magukról hadifelszerelésüket, és puskájukat gúlákba állították. A katonák búcsúzás közben sírtak, és megcsókolták ezredzászlójukat. A huszárok megállítván lovukat, megölelték azokat és zokogva búcsúztak tőlük. Karabélyuktól ugyanilyen keserűséggel váltak meg. Ezután Rüdiger gróf törzskarának kíséretében Görgey seregeihez léptetett, s üdvözlölvén őket, megkezdte szemléjüket. Kimondhatatlanul megindító volt e rendjét megőrzött erős, harcképes seregnek a látványa. E sereg ugyanis néhány hónapja Ausztria számára még félelmetes volt, s most itt állt fegyvertelenül, magát sorsának megadva és mint a halálraítélt, várta az ítélet végrehajtását. A katonák szomorú pillantással kísérték bennünket, a tisztek fejüket lehajtva sírtak.”* A fegyverletétel úgy zajlott le, ahogy az előző esti tiszti összejöveten Beniczky Lajos ezredes tanácsolta: *„Csend, önuralom és rezignáció legyen a jelszó, a holnapi katasztrófa férfiakra találjon, akik szerencsétlen sorsukat megadással fogadják.”*

A világosi kastélyban Bohusné százágyas tábori kórházat hozott létre, ahol a sebesülteket ápolták, élelmeztek, szükség esetén ruhákkal látták el, az elhunytakat eltemették, hozzátartozóikat értesítették.

A bebörtönzött honvédek megsegítése érdekében Bohusné adakozásra szólítja fel embertársait.

Vásárhelyinével karöltve éveken keresztül folytatja a gyűjtést, amiből nemcsak az aradi várban raboskodók, hanem a Komáromban, Kufsteinban, Olmützben, Josephstadtban sýnlódó honvédek is részesülnek. Az idegen hatalom által, idegen hadbírók és csendőrség által végrehajtott bosszúhadjárat összekovácsolta a nemzetet. Az osztrák titkosszolgálat emberei többször is házkutatást tartanak a kastélyban, nem nézik jó szemmel a raboskodó honvédek segítségét, másrészt feltételezik, hogy ott rejtette volna el Csányi László közlekedési miniszter a magyar királyi koronát.

A terror csillapodásával Bohusné Szögyén Antónia megnyitja Pesten otthonát az írók, a művészek, tudósok, politikusok előtt, baráti és ismeretségi körükhöz tartozott Széchenyi István, Wesselényi Miklós, Deák Ferenc, Eötvös József, Trefort Ágoston és Liszt Ferenc.

Sokat áldoz a bajbajutottak megsegítésére, támogatja a pesti árvízkarosultakat, 1864-ben Világoson kenyérosztó egyesületet alapít az aszály sújtotta lakosok megsegítésére.

Mind többet tartózkodik Világoson, ahol óvodát szervez harminc-negyven növendékkel, majd a kastélyban bölcsődét nyit a rászorulóknak, amelyet saját költségén tart fenn. Jótékonyági tevékenységét átteszi a pesti szalonból az egyszerű nép közé; intézetet szervez a vakok számára, a szegény iskolás gyermekeket különös szeretettel ruházza, élelmezi, az árva kisdedeket az általa segített lelenházba viszi, a nagyobbakat kitaníttatja valami ipari foglalkozásra. Amikor 1873-ban a Bohus házaspár aranylakodalmát tartotta, 1000 Ft-t ajándékoztak a világosi iskolának.

Mozgósítja a község parasztasszonyait, -lányait, varrodát nyit számukra, az anyagi alapot ő biztosítja. A varrás mellett elbeszélget a falusi nőkkel a gyermeknevelésről, a higiéniai szabályok fontosságáról, a betegségek megelőzéséről, a háztartás vezetéséről. Felkeresi a beteget, a szegényeket, akiket élelemmel, ruhaneművel, pénzadománnyal támogat. 1882-ben a Bohus család konyakgyárat létesített Világoson, a gyár különleges terméke a dinnyelikőr volt. A két világháború között a konyakgyárat a Zwack cég működtette. A Pesti Jótékony Nőegyesületnek harminc éven át volt elnöke, és csak életének alkonyán, miután férje 1883-ban meghalt, vonult vissza a közéletből. Bohusné sugalmazására férje végrendeletében a

nőegyesületeknek, az árvaházaknak, a szeretetházaknak, a budapesti gyermekkórháznak, a menedékhelyeknek, a világosi és a galsai iskoláknak tekintélyes összegeket hagyott.

1890. január 5-én halt meg Pesten, portait a világosi családi sírboltba szállították. Ravatalánál számos jeles személyiség helyezi el koszorúját, köztük br. Vay Miklós és leánya, Klára, gr. Hunyadi Lászlóné, br. Révay Gizella, Wohl Janka, a Pesti Jótékony Egyesület. Aradról: Fábián főispán, Szathmáry alispán, Salacz polgármester, Végh jószágigazgató, Ormos Péter, Otrubay törvényszéki elnökök, Kabdebó ezredes, Kuncz líceumigazgató és sokan mások. A koporsót a szomszéd földbirtokosok vitték a családi sírboltba, melynek alapját már 1874. június 7-én tették le.

1908 márciusában a helybeli polgári olvasókör elhatározza, hogy szobrot kellene emelni a nagyszony emlékének. Deák Sándor elnökletével megalakul a szoborbizottság, és elkezdik a gyűjtést. Az 1909. december 28-án tartott szoborbizottsági gyűlés egyhangúlag Philipp István és Vass Győző szobrászművészeknek a pályázati feltételeit fogadta el. Bohus László, Szögyény Antónia fia a szobor elhelyezésére felajánlotta a kastély kertjének a piactérre kinyúló patkó alakú részét. A szobrot 1910. október 16-án leplezték le nagy ünnepség keretében, ekkor jelent meg a nagyszony tiszteletére szerkesztett emlékkönyv is.

Leszármazottai közül a legismertebb a Monte Carlóban élő br. Bohus László, aki volt menekült, rádióriporter a Szabad Európa rádiónál, újságíró, síoktató és vadász, s mindig a legmagasabb körökben forgott.

Bohusné Szögyény Antónia alakja és tevékenysége sok művészt megihletett, köztük Renner Kálmánt, aki bronz domborműveken örökítette meg, valamint Józsa Judit kerámiaművészt is.

Volt, aki életét áldozta a 48-as eszméért, és a szabadságharcban esett el, másoknak várfogság vagy emigráció jutott osztályrészül, akadtak olyanok is, akik ragaszkodtak 48-hoz, személyes szabadságukat és vagyonukat kockáztatva segítették a bebörtönzött honvédeket, életüket és munkájukat a jótékonykodásnak szentelték, közéjük tartozott Bohusné Szögyény Antónia, aki derekasan kivette részét a sorsfordító napok és évek eseményeiből, és mindenképpen méltó az utókor figyelmére, emlékeztetere és megbecsülésére.

Könyvészet:

1. Bohus László: *A fegyverletétel háziasszonya*, in: *Magyar Nemzet*, 1998. augusztus 8.
2. Bőjthe Jolán: *Kisdedódodások múltjából*, in: *Korunk*, 1977. július
3. Demény Lajos és mtsai: *1848 – Arcok, eszmék, tettek*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1974.
4. Hegyesi Márton: *Bihar vármegye 1848–49-ben*, Királyhágómelléki Református Egyházkerület, Nagyvárad, 1999.
5. Jókai Mór, Bródy Sándor, Rákosi Viktor: *Negyvennyolcz. A magyar szabadságharcz 1848–49-ben*, Révai Testvérek, Budapest, 1898.
6. Kalapis Zoltán: *Negyvennyolcnak nagy idejében*, Forrum Könyvkiadó, Novi-Sad, 1998.
7. Katona Tamás: *Az aradi vértanúk 1-2.*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1983.
8. Kovách Géza: *Az emlékező város*, Alma Mater Alapítvány, Arad, 1999.
9. Mazalik Alfréd: *Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc eseményei a történelmi Máramarosban*, Máramaros

- Publicisztikai és Művelődési Egylet, Máramarossziget, 1999.
10. Mózer István: *Az aradi Szabadság-szobor kálváriája*, Réthy és Réthy Bt., Szeged, 1999.
11. Pávai Gyula: *Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc aradi emlékei, emlékhelyei*, Lutheránium kft., 1998.
12. Pintér Lajos: *Az aradi tizenhárom vértanú*, Politikai Könyvkiadó, Bukarest, 1973.
13. Puskel Péter: *Bohusné Szögyény Antónia*, Jelen, 1998. május 9.
14. Pusztaszeri László: *Monte Carlo grófja*, in: *Magyar Nők Lapja*, 1991/3.
15. Serdült Benke Éva: *Magyarhon fényes csillaga, Bohus Antónia, Világos nagyasszonya*, in: *História*, 2009. március, 44–49. o.)
16. Supka Géza: *Nemzet és emlékezet 1848–1849*, Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1985.
17. Vostinar Teodor: *Monografia comunei Şiria*, Arad, 1996.

Blazovich László

A NÉPISKOLA A DÉL-ALFÖLDÖN A TÖRÖK HÓDOLTSÁG UTÁNI KÉT ÉVSZÁZADBAN (II.)

A központosított monarchia, amely intézményeivel a feudális rendet igyekezett megerősíteni és konzerválni, az oktatás, az iskolarendszer ügyével is foglalkozott, amelynek jegyében született meg 1777-ben a Ratio Educationis, amelynek egyik kidolgozója Ürményi József volt. Az uralkodó, Mária Terézia a különböző szintű és jellegű iskolákat próbálta meg egységes igazgatás alá vonni. Ezzel a magyarországi állami tanügyigazgatás első, Erdély kivételével az egész ország területére kiterjedő dokumentuma született.¹ Az állam meghatározó, irányító szerepet kívánt vállalni, ugyanakkor az oktatás az egyházak kezében maradt. Állami iskolák csak az 1880-as évektől nyíltak hazánkban. A Ratio Educationis bevezető szövege kifejti, hogy az oktatás-nevelés legfőbb célja a „közboldogság”, a közjó elérése, valamint a jó állampolgárok nevelése. E célokban a felvilágosodás gondolatai fogalmazódtak meg.

A rendelet új iskolatípusok kialakítását nem tervezte. Megmaradt a két-három tanítós népiskola, a kis- és nagygyminázium az akadémiai bölcséleti tagozattal, valamint az egyetem. A magyar nyelv tanításáról a szövegben nem esik szó, ugyanakkor megjelenik az első idegen nyelv, a német, valamint

a természeti tantárgyak tanításának az igénye. Az iskolák fenntartói sem változtak, a falusi és városi népiskolákéi továbbra is települések maradtak. A protestánsok, hivatkozva az egyházközségek iskolafenntartó szerepére, a Ratio Educationis rendelkezéseit elutasították, mondván, hogy az államhatalomnak ebbe nincs beavatkozási joga, ám szellemisége mégis hatást gyakorolt rájuk.

A rendelet létrehozta a kilenc tankerület mindegyikében a norma iskolát, amelybe minta népiskolát, tanítóképző tagozatot, valamint ének- és rajziskolát szerveztek. A normarendszer az oktatás módszerében hozott nagy előrelépést. Addig mindenki a saját elképzelése szerint tanított. Ekkor alakult ki a kérdve kifejtő módszer: az olvasmányokat a tanítók előre tervszerűen megfogalmazott kérdésekkel dolgozták fel. Beszélgetés formájában a diákokkal közösen elemezték az olvasmányokat, európai példák nyomán új műfajként a 18. század végén jelent meg a népiskolai tanításban az olvasókönyv, amelynek olvasmányait egyszerű, világos nyelven készítették történelmi, földrajzi témáktól a természetismereten át a fizikáig. A szabad királyi városokat, majd a mezővárosokat, városokat kötelezték, hogy küldjék el

tanítóikat, illetőleg azok menjenek el tapasztalatot szerezni olyan iskolákba, ahol a fenti módszereket alkalmazták.

A tankerületek számát 1782-ben hatra csökkentették. Buda, Pozsony, Kassa, Nagyvárád, Győr és Zágráb mint tanügyigazgatási központok 1850-ig álltak fenn. Egyúttal megtették az első lépéseket az önálló leánynevelés irányába, valamint 1785-ben a gimnáziumokban bevezették a tandíjat.

A második Ratio Educationist (1806) csak a katolikus iskolák fogadták el, a protestánsok külön készítették a magukét, Schedius Lajos (1805) az evangélikusok számára, Budai Ézsaiás (1807) pedig a reformátusoknak.

A dokumentum előírta a kisebb falvakban az egytanítós iskola létesítését, ahol olvasást, írást, egyszerű számtant és hittant tanítottak, mindez kiegészült az állampolgári kötelességek ismertetésével. A tanulókat ajánlotta két csoportban tanítani, ezen belül a kicsiket délután. A nagyobb falvakban kéttanítós, a városokban pedig háromtanítós iskolák felállítását javasolta, a lányoknak pedig külön iskola létrehozását. A dokumentum kijelenti, hogy a szülő, aki nem járattja iskolába gyermekét, vétséget követ el; ha jobbjágy, ellene testi fenyítést is alkalmazhatnak. Az iskolát legalább hat év alatt kell elvégezni. Az anyanyelvi népiskolából legkorábban kilencéves korban léphetek tovább a tanulók.

A népiskolák fejlődésének újabb állomását jelentette a király 1845-ben kibocsátott rendelete, amely két tagozatra bontotta a népiskolát. Az alsót két évben, a felsőt három évben határozta meg. Hattól tíz évig terjedő időben jelölte meg az oktatás idejét. Ha a szülők elmulasztották gyerekük iskolába járását, pénzbüntetést helyezett kilátásba. A rendelkezés már egy, a polgári igényeknek megfelelő iskolatípust írt le, amelyben az eddigieken túl mechanikát, rajzot, építési és földmérési ismereteket is tanítottak. Továbbá elrendelték, hogy segédtanító és tanító csak az lehet, aki a tanítóképzőt elvégezte, harminc év tanítás után pedig nyugdíjra jogosultak lesznek. Az elképzelés előre mutatott, azonban hosszú időbe tellett, amíg egy része valósággá vált.²

A királyi intézkedést megelőzően a helytartótanács elrendelte az iskolák helyzetének felülvizsgálatát, amelyet a megyei tisztviselők Csongrád megyében január és február hónapban végeztek el, akkor, amikor sok gyerek járt iskolába. Jelentésükből lehangoló kép bontakozott ki. A mezővárosokban jobb állapotok uralkodtak, bár itt sem elfogadhatóak. Csongrádon négy iskolát találtak,

Újvároson egy kétosztályos fiú- és egy egyosztályos leányiskolát, az Óvárosban egy iskolát, ahol a lányok és fiúk együtt jártak. A gyerekek számát 2574-re becsülték, ebből 724 kapott oktatást. *Szentesen* az 1424 iskolaköteles közül a négy iskolában összesen 381 fiú és leány járt. A csekély számot a tisztviselők a szülők nem eléggé rosszellható hanyagságában látják. *Hódmezővásárhelyen* a nagyobb számú református lakosság mellett tízezer katolikus élt. A két fiú- és két leányiskolába mindössze 510 fiú és leány járt annak ellenére, hogy az iskolákat és a tanítói lakásokat jó karban találták. A csekély szám okát a felmérést készítő a szülők gondatlanságában látták.

A falvakban kedvezőtlenebb kép fogadta a látogatókat. *Horgoson* a rossz karban lévő iskolában 143 fiút és 92 leányt egy tanító oktatott, ennek a létszámnak a dupláját tekintették iskoláskorúnak. A vizsgálatot végzők szerint két fiú- és két leányiskolára lenne szükség ugyanannyi tanítóval. *Tápen* a kezdő és haladó fiúkat és leányokat egy helyiségben egy tanító oktatta. Itt is külön fiú- és leányiskola felállítása lenne célszerű. *Kistelek*, bár jó anyagi körülményeknek örvend, az iskolára semmi gondot nem fordít. *Algyőn* a 210 iskolaköteles gyermek közül 83 járt iskolába, amelynek épületével a falu mit sem törődött. Két fiú- és egy lányosztály felállítására lenne szükség. A 8000 lakosú *Mindszenten* a gyerekek rozzant, alacsony, szűk és nedves iskolába járnak. A küldöttség két fiú- és egy lányosztály felállítását javasolta, és a 420 váltó forinttal fizetett tanító mellé még két segédtanítói állás létesítését ajánlotta. Üdítően hatottak a *derekegyházi* állapotok, ahol az iskolák létüket a Károlyi uradalomnak köszönhették. A jó karban lévő iskolába 50, illetve 33 tanuló járt, feltűnt a gyerekek tisztasága és a tanító ügyessége. A küldöttség hitt abban, hogy a jó példa követőkre talál.

A fentiekhez képest cudar helyzetet mutattak a kertészségek, olyan kis telepek, ahová dohánytermesztő kertészeket azaz szegényparasztokat bizonyos ideig tartóan fogadtak fel. *Baks* községben nincs iskolaépület, a 14 fiú és 4 leánygyermeket a kántor, aki egyúttal jegyző, a saját lakásán tanítja. Egyébként 51 fiúnak és 47 leánynak kellene iskolába járnia. Legalább egy iskolát Bakson is emelni kéne. *Dongérháton* iskolát nem találtak, akárcsak *Síróhegyen*. Az utóbbi helyen a jegyző 12 gyereket oktat. Fizetése mint jegyzőnek és tanítónak évente 60 forint, 30 véka búza és egy lánca föld. A 300 lélekszámot kitevő telepen 46 tanköteles van. *Felgyő* és *Vidatorok* kertészségekben sincs iskola,

azonban a gyerekeket a jegyző, aki egyúttal tanító, kántor és harangozó, a saját lakásán tanítja. *Ellés, Bánomhegy és Fehértó* kertészségeiben a lakosság csekély száma miatt iskola felállítását nem írhatják elő. *Ányás* nagy kiterjedése miatt télen és a vizes időszakokban a gyerekek számára leküzdhetetlen távolságok miatt a tanítás szünetel. *Hantházon, Alsó-Pusztaszeren, Dócon, Homokon és Sövényházán* iskola nem lévén a gyerekek a jegyző lakásán tanulnak.³

A jelentésből kiderül az iskolák és az oktatás korabeli helyzete: a főként autodidakta tanítók, a nagy gyereklétszám, az iskolák rossz állapota, a szülők érdektelensége, ugyanakkor anyagi hozzájárulása a tanítók fizetéséhez. A jelentésből a szép központi elképzelések és a rögválóság, az arasznyi lét között húzódó mély szakadék érzékelhető. Innen indult el az út, amelyen haladva kialakult a polgári korszak iskolája és iskolarendszere, amely Európa élvonalába juttatta a magyar oktatást. Mielőtt azonban erről szót ejtenénk, szenteljünk néhány sort az éppen ez idő tájt indult tanyai oktatásnak.

A tanyai iskolák története az 1850-es évek első felében kezdődik, helyi lakosok és városi kezdeményezésre indult kialakításuk. Nem egy helyen azonban csak az előbbieket hozták létre tanyákon ideiglenes iskolákat, ezen belül mozgó-, magán- és fiókkiskolákat, amelyek általában rövid ideig álltak fenn. A diákok számára tanyaházakban béreltek termet, és általában a szülők fizették, látták el a tanítót.⁴ A zsúfoltság, a nagy tanulói létszám e helyeket ugyancsak jellemezte. A szülők igyekezete mégis meghatározó, hiszen gyermekeiket a szerzett tudásuknál fogva maguknál többnek szerették volna látni.

A korszakban, a 19. század második felében kezdett kialakulni az a tanítói gárda, amely szellemiségével közel száz évig meghatározó szerepet játszott az elemi iskolai oktatásban és nevelésben, amely nemcsak az írás-olvasást sajátította el a kisdíákokkal, hanem ünnepeket rendezett, olvasóköroket szervezett felnőttek számára, iskola melletti kertje pedig mintakert lett. Az alma-, barack- és szőlőtermesztés elterjesztésében nagy szerepet játszott. Minderre nagyszerű tanítóképzőkben, Szegeden, Aradon, Kiskunfélegyházán készítették fel őket.

A korszak népiskolai oktatásának kereteit az Eötvös József közoktatásügyi miniszter által beterjesztett 1868. évi XXXVIII. tc-ben fektették le, amely kimondta a tankötelezettséget, amely szerint 6-tól 12 éves korig mindennapos iskola

(6 elemi), 12-15 éves korig heti néhány óra (ismétlő iskola) volt kötelező. Létrehozta az iskolaszéket, amely például Szegeden 1869-ben 38 taggal alakult meg. A népiskolai és polgári iskolai ellenőrző szervet, a királyi tanfelügyelőséget az 1876. évi XXVIII. tc. állította fel.

A kor tanítói, tanítónői mélységes hivatástudattal, erkölcsi tartással, hittel és emberi tartással végezték feladatukat. Az iskola, az iskola kertje falun és tanyán az iskolás korúak oktatása mellett az iskolán kívüli művelődésben a gazdasági és kulturális ismeretek terjesztésének a központja volt. Méltán nevezhetjük a kor iskolaépületeit a tudás templomainak, a bennük oktatókat a tudás felkent papjainak, akik hittek Istenben, igazukban és a tudás hatalmában.

¹*Ratio Educationis*: Az 1777-i és az 1806-i kiadás magyar fordítása. Ford. Mészáros István, Bp. 1981.

²Mészáros István–Németh András–Pukánszky Béla: *Bevezetés a pedagógia és az iskoláztatás történetébe*, Osiris Kiadó, Bp., 2000., 332–345. p.

³Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltára. Csongrád megye nemesi közgyűlésének iratai 295/1846. Kiadva: Zsilinszky Mihály: *Csongrád vármegye története I.* Bp., 1897. 145–155. p.

⁴Berta Tibor: *A szegedi községi tanyai iskolák adattára*. Tanulmányok Csongrád megye történetéből XXXI. Szeged, 2002. Passim., Forrai Ibolya–Szemkeő Endre: *Iskolák a Kárpát-medencében* (Források a Néprajzi Múzeum kéziratárból), Néprajzi Múzeum, Bp. 1996., *Fontes Musei Ethnographiae* 3.

Kettő Groza János grafikája

Bátkai Sándor

IMÁDKOZOM, TEHÁT VAGYOK!

A jeles francia filozófus, René Descartes fogalmazta meg a „cogito ergo sum – gondolkodom, tehát vagyok” tételt. Ennek segítségével kívánta biztos módszertani alapokra helyezni filozófiáját. Felteszi, hogy érzékszervei becsapják, körülötte minden csak illúzió, nincs semmiféle bizonyosság. Ebben az esetben egy dologban még mindig biztos lehet: hogy ő, aki mindezt gondolta, létezik.

A bennünket körülvevő, szemeinkkel látható anyagi világot a filozófia úgy fogalmazza meg: „tudatunktól függetlenül létező objektív valóság”. Azt is tudjuk, hogy van a valóságnak általunk érzékelhető, de szemeinkkel nem látható része is. Elég csak az elektromosságra gondolni. Isten ígéje arról szól, a világ *Isten* beszéde által teremtetett, hogy ami látható, a *láthatatlanból* állott elő. Ezért beszélhetünk látható és láthatatlan valóságról. Az ige szól arról is, hogy a Teremtő Istent teljes valóságában nem láthatja egyetlen ember sem. Nem tudná elviselni lényének, dicsőségének kisugárzását. Jézus azonban pontosan bemutatta, hogy milyen Isten, oly módon, hogy általa, a porból összegyúrt testünkben levő szellemi részünk érzékelheti a Teremtő csodálatos lényét. Benne Isten maga jött közel hozzánk Jézus ugyanis feljebb való minden teremtetett lélynél. Általa teremtetett minden látható és láthatatlan a mennyben és a földön. Isten mindeneket Fia számára és közreműködésével teremtetett. „A Fiú minden teremtménynél előbb létezett, és hatalmával Ő tartja fenn az egész világmindenséget.” (Kol. 1,17)

Kedves nemzettársaim! Emberi értelmünk véges volta nem tudja felfogni, hogy van a világmindenségben egy olyan valóságos lény, akinek nem volt kezdete, így nyilván vége sincs: örökkévaló! Lényének szellemi „összetevő alapanyaga” a szeretet. Ahhoz, hogy a szeretet valamilyen irányba megnyilvánuljon, kiáradjon, társra van szüksége. A szeretetnek viszont alapvető jellemvonása, hogy nem ismer kényszert. Az is tény, hogy a szeretetnek kiapadhatatlan kútforrása az Örökkévaló Isten. Folytonos kiáradó „szeretetlen-

golásban” ég! Ezért fogalmazta meg Jézus a János 3,16-ban: „Mert úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta...” Benne gyakorlatilag önmagát is ideadta. Emberi értelemmel felfoghatatlan és tökéletes. Szeretetből a maximumot nyújtotta. Nem tudunk olyan dolgot tenni, hogy holnap jobban szeressen, mint ma. Elérhető minden ember számára, mert egy olyan utat készített az elérhetőségre, amely nem függ anyagiaktól, társadalmi helyzettől, képességektől stb. S ezt az utat úgy hívják, hogy HIT. Jézus az üdvösségünk számára fontos dolgokat elmondta tanítványainak. Egy alkalommal viszont azt mondta, hogy „még sok mindent kellene mondanom nektek, de most nem tudjátok elviselni.” (János ev. 16, 12) A bűn keletkezésének titkát valószínűleg csak a „túlso parton” ismerhetjük meg. Az viszont tény, hogy egy szeretetben teremtetett lény fellázadt Teremtője ellen, és ezzel belépett a bűn e világba. Magával rántotta az anyagi lények egyharmadát, és megfertőzte az embert is. Nos, az ember döntési, önrendelkezési joggal van felruházva, de ez csak akkor működik, ha van választási lehetőség. Az ember a Sátán megtévesztő rábeszélésére áthágta Istennek hozzá intézett kérését, és ezzel maga is bűnössé lett. Isten örök törvénye, hogy a bűnt halállal bünteti. Nos, ezt a halálbüntetést vállalta Jézus magára a kereszten.

Drága magyar testvéreim! Isten szeretetből teremtetette az embert. Haragjának tárgya tehát nem az ember, hanem a bűn! A bűntől viszont meg lehet szabadulni. Igaz, csak egy mód van rá: bevallani és kérni Isten bocsánatát. Ő viszont Jézus Krisztusra való tekintettel megbocsát, eltörli vétkeinket. Ilyen egyszerű! Ha van olyan bűn, amitől nem akar az ember megszabadulni, a megoldás: nem vallja be, és nem kéri Isten bocsánatát. Ilyen egyszerű ez is! A döntés az ember kezében van. Így érthetjük meg, hogy mind a mennyben, mind a pokolban csak önkéntesek lesznek. Saját döntésünk határozza meg örök sorsunkat, mert a bűnnek ezen a világon csak két helye van: vagy rajtam

marad, vagy Isten bárányán, aki lefizette a beval-
lott bűneim árát, a halálbüntetést. Nagyon egyér-
telműen szól erről Isten igéje: „Aki hisz a Fiúban,
annak örök élete van, aki pedig nem engedelmes-
kedik a Fiúnak... Isten haragja marad rajta!” (Já-
nos ev. 3,36) Elengedhetetlen fontosságú tehát:
a bűnt nem eltussolni kell, hanem elrendezni! A
rendezés helye pedig a Golgotán van!

Isten mentő szeretete az egész világra kiter-
jed. A mi magyar népünk sincsen távolabb Isten
szívétől, mint bármely más nép. Az Ő nagy ke-
gyelmessége, hogy a Kárpát-medencébe érkező
őseink hitre jutottak, és elfogadták, hogy egyedül

Jézus Krisztusban van megváltás. Történelmünk
megsárgult lapjairól évszázadok létért való küz-
delme sugárzik felénk. Még itt vagyunk, még lé-
tezünk. Igaz, egy folytonosan változó, egyre söté-
tülő, eldurvult világban, ahol a nemzetfogyás
veszélye egyre érzékelhetőbb. Ettől függetlenül,
Isten hatalma nem csökkent, továbbra is imát
meghallgató, könyörülő Isten. Ennek tudatában
kérjük nemzeti fohászkunkban: „Isten, áldd meg a
magyart...!” Nos, ha szeretetben összefogva, ke-
zet kézbe téve, imában elkérjük Tőle jövőnket, a
kegyelem Istene meg is adhatja ezt nekünk. Ak-
kor pedig elmondhatjuk a descartes-i tétel hívó
változatát: „imádkozom, tehát vagyok!”

Fiegel Erzsébet

AZ ÖNVALÓ – AZ EMBER ESSZENCIÁJA –

*„...Csak az az igazi megismerés, amelyik a dolgok belső természetébe
többé-kevésbé mélyen való behatolást lehetővé teszi...”*

(René Guénon: A lény realizálása megismerés révén)

Az ember potenciális istenhordozó. Szívébe
zárt a lét, az élet legmélyebb misztériumát.

Az ember abszolút középpontja a tudat. Egyes
szám első személyben a tudatom középpontja
Isten. A mérhetetlen lehetőségek tárháza, amely
bár nincs a teremtésben, de fenntartja a létezés, a
létezőket.

A Bibliában az ember teremtéséről így szól Is-
ten: „...teremtsünk embert a mi képünkre és ha-
sonlatosságunkra...” (1Mózes 1,26).

Ugyanezt fejezik ki Meister Eckhart szavai:
„...a szem, amellyel én látom Istent, az az a szem,
amellyel Isten lát engem...”

Az ember azonban felvértezte magát egy átha-
tolhatatlan páncéllal, megkérgesítette a lelkét. Bár
homályosan dereng benne az isteni boldogság, de
nem tudja felidézni. Ezért hajszol lángnyelvű sze-
relmet, menekül az anyagvilág csalóka ábránd-
jaiba, s oly sokszor a pótszerek délibáb nyújtotta
mentsvárát ostromolja.

A testi hordozókon, az érzékek nyújtotta lehe-
tőségeken azonban nem jut túl.

Marad az állandó hiányérzet. Végigjárja földi
útját, alászállva a poklokra, mint Dante. Innen
azonban, ahogy a költő az Isteni színjátékban
megfogalmazta, út vezet a mennyországba.

A fizikai test átlényegítése, visszavezetése ere-
deti, paradicsomi állapotába, a tiszta tudat meg-
valósítása rajtam áll. S ez egyike az élet leglénye-
gesebb feladatainak. A legmagasabb rendű szelle-
mi lehetőségek realizálásának kiindulópontja.

Ma az ember csupán a tudathordozóival azono-
sítja magát. S így következetesen készíti elő a halál
felé vezető útját. Úgy van ez, mint amikor a lovas
összenő a lovával – képletesen szólva. Amikor a
ló elpusztul, a lovas osztozik a ló sorsában. Vagyis
amikor a tudathordozók elpusztulnak (amellyel
az ember oly mélyen azonosította magát), a tudat
is teljesen kialszik, és ez a voltaképpeni halál. Ez a
„bűnbeesés” következménye.

Önvalónktól való eltávolodásunk, az alászállás,
az anyagba süllyedés átka ez.

Mint a Bibliában a tékozló fiú esetében, amikor
megundorodtunk a világi dolgok felszínességé-
től, és belefáradtunk a csillogó árnyékok hajszolá-
sába, a lehetőség adott a megfordulásra. A metafi-
zika nyelvén a megvalósításra. A teológia szerint
az Atyához való visszatéréshez.

Mindez saját választásunkon múlik. Csak tő-
lünk függ, meddig akarunk bolyongani a tuda-
tunk által kivetített, egyébként varázslatos tája-
kon. Viszont a véget nem érő, úttalan utakon buk-
dácsolva, észre sem vesszük, hogy szétszórjuk
magunkat a semmibe.

Ezért a tradicionalitás, a vallások megtanítják
az embereknek (akik megfelelő képességekkel
rendelkezők) egy olyan ösvény követését, ahol
istenemberi méltóságunk kibontakozhat és célba
érhet.

Így újra megízlelhetjük az örömittasságot, az
áhított boldogságot, és így teljesíthetjük be földi
létünk valódi értelmét.

Ujj János

SZÁZÖTVEN ÉVES A PESTI ÚTI ISKOLA

1867-ben, az osztrák–magyar kiegyezéskor magyar királlyá koronázták Ferenc Józsefet. Ezzel helyreállt az 1848-ban megszakadt alkotmányosság. Ennek szellemében azonnal megindult az alkotmányosságnak alapot biztosító széleskörű anyanyelvű népnevelés. Ennek az irányzatnak a végrehajtója báró Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter volt. Hozzáértésével, ügyszerezetével, műveltségével még négy éven keresztül, haláláig szervezte a magyar oktatást.

Az új törvény értelmében szerte az országban megalakultak az ideiglenes tanszékek. Arad szabad királyi város **tanszéke** elnöki tisztének betöltésével Atzél Péter polgármestert bízták meg, helyettesének Pásztory Ferenc alpolgármestert, valamint Fényes Károlyt, az ügyvédi iroda vezetőjét nevezték ki. A tanszék tagjai ügyvédek, lelkészek, jelentős közéleti személyiségek lettek.¹

Az előző tanév végén a városban a hat állami elemi tanintézetben 10 tanító (köztük két nő) és egy rajztanár tevékenykedett. A belvároson kívül a kerületekben, Pernyáuban (Erzsébet város), Gájban és Sarkadban (Rácfertály) is működtek tanintézetek összevont osztályokkal.

Az 1867–68-as tanév megkezdése előtt az egyik belvárosi iskola tanítója elhunyt. A tanítói állás elfoglalására versenyvizsgát hirdettek, egyben az akkor alapított **Pesti úti** (Kossuth, most Mărășești utcai) katolikus jellegű iskola (nem felekezeti!) négy tanítói állásának elfoglalására is. A jelentkezők közül az utóbbi tanintézetbe polgármesteri kinevezést szerzett Millig József szentannai, Simay István gyulai, Szűcs József lippai és Záray Ödön pankotai tanító. A pedagógusok állami megbecsülésére jellemző, hogy egy aradi tanító abban a tanévben összesen a tekintélyesnek mondható 820 forint illetéket (ebből 400 forint volt a törzsfizetés, melyet 1883-ban 700 forintra emeltek), valamint 8 hold föld után 100 forintra becsült haszonélvezetet kapott. Az iskola négy osztályában Szűcs József az I., Millig József a II., Záray Ödön a III., Simay István a IV. osztályt, a rajzot pedig Nagy

Péter oktatta. Simay az iskola igazgatói tisztét is betöltötte négy éven keresztül, utána átkerült a polgári fiúiskolába.

Az első tanévet a régi épületben kezdték, melyet 1868-ban jelentősen átépítettek. A ma is álló, egyemeletes, akkor négy tágas osztályteremmel, igazgatói és takarítói lakással, egy szakteremmel (rajz), irodával ellátott, udvarral és kerttel rendelkező épületet ünnepélyesen november 10-én avatták fel, a tanév november 11-én kezdődött. Különben az 1868–69-es tanévben miniszteri rendelettel eltörölték a feleslegesnek ítélt félévi vizsgákat, a tanulónak csak év végén kellett számot adniuk tudásukról.

Az 1869. május 22-én tartott városi közgyűlésen immár megválasztották a 18 tagú Iskolaszéket is. Ebben a Pesti úti iskola igazgatója, *Simay István*² képviselte a római katolikus jellegű állami iskolák tantestületét. (Őt 1893-ig mint aktív, majd nyugalmazott iskolafelügyelőt folyamatosan beválasztották az Iskolaszékbe, de tagja volt annak Záray Ödön is.) Az intézményben minden felekezet és nemzetiség képviseltette magát: a román többek között Pullio Constantin városi tanácsnok, a szerb Prodanovics Döme (Dimitrie) kereskedő, a zsidó Jeiteles Jakab tanító által. (Az 1887-ben megalakult Iskolaszékben a Pesti – akkor már Kossuth – utcai iskola korábbi tanítója, Millig József iskolafelügyelői tisztet töltött be.)

A felekezeten kívüli iskolák felé az első lépés az a rendelkezés volt, miszerint a tanulók csak vasárnap mehetnek istentiszteletre tanítóik vezetésével. Györgyössy Rudolf községi tanító, lapszerkesztő (Józsi és Erzsike), a leégett színház új mennyezeti képének (Lotz Károly neves festőművész készítette a kartont) festője a korábbi helyett egy ökümenikus tartalmú előadást kezdő és előadást záró imádságot írt. 1870 januárjában pedig a városi tanács megszavazta, hogy a katolikus jellegű helyett a községi iskola elnevezést használják. Ezekbe az iskolákba felekezeti hovatartozásra való tekintet nélkül be lehetett iratkozni.³

A kezdetekről, a tanintézetben kialakult rendkívül jó szellemről Barabás Béla aradi országgyűlési képviselő az iskola 40 éves jubileumára Simay Istvánnak, az első igazgatónak küldött levelében így emlékezett:

Budapest, 1908. június 16.

Kedves Pista Bátyám!

A Kossuth utcai fiúiskola június 18-án, holnapután a 40. tanévet bezáró és zászlóavató ünnepséget tart, s erre a figyelmes igazgató úr engem is meghívott. Persze a sor úgy hozta, hogy nekem most Budapesten kell tartózkodnom, s így e szép ünnepen ott nem lehetek, – az igazgató úrnak kimentő levelet küldöttem.

Azonban a meghívó cédula olvasása közben eszembe jutott nekem az az elröppent 40 év előtti idő, amikor én, II. gimnazista lévén, – az apám rám bízta a 2-ik elemibe beírott Péter öcsémet, s én kísértem őt el 2-3 napig az előadásokra. Tetszett nekem az új iskola s az a modor, amellyel az akkori négy új tanítót, mint „új emberek” fogadták a kis nebulókat. Az első osztály a megboldogult Szűcs Józsefé, a második Millig Józsefé, a harmadik Záray Ödöné, s a negyedik Simay Istváné, a Tied, édes Pista bátyám. Úgy hiszem, igazgató is voltál.

Elég az hozzá, ezen a 40 éves ünnepen, én Téged ünnepellek ez egyszerű sorokban. Eszembe jutott a Te akkori érdekes alakod, modorod, tiszteletet parancsoló fellépésed, s mindenkivel tanúsított előzékeny viselkedésed. – Emlékszem, az intézet egy szép majálist csinált, talán éppen ma, vagy a napokban lesz 40 éve. Micsoda rettenetes nagy eső szakadt ránk, ott a Csálában, micsoda csurom-víz jöttünk haza.

Nohát a rég múlt időnek sok ked-

ves napja rajzott fel az én lelkemben, s most ez emlékekkel hamarjába egyebet nem tudok csinálni, hát íme bekopogtatok az én mostani pátriárkámhoz, s az akkori „nagy tekintélyhez”, s mert az iskola emlékeit a Te nevedtől elválasztani nem tudom, íme ezért meleg szereptel Téged üdvözöllek, mint az iskola első s feledhetetlen tanítóját. Az Isten áldjon meg. Kész híved

Dr. Barabás Béla orsz. képviselő⁴

1873–74-es tanévtől bevezették az ingyenes elemi oktatást, valamint eltörölték a beiratkozási díjakat is. Mindössze két tanév elteltével, anyagiak hiányára való hivatkozással visszaállították az (igaz, minimális összegű) évi tandíjakat. Az 1888–89-es tanévben az iskolában 738 forint 25 krajcár tandíjat szedtek be, ami a külvárosi iskolák közül messze a legmagasabb összeg volt.

Az 1889–1890-es tanévben a Kossuth utcai iskola (akkor már letettek a Pest felé vezető sugárút kiépítéséről) tantestületének összetétele a következő volt: Záray Ödön⁵ igazgató-tanító, Schrodtt György, Vagács Ágoston és Wagner I. Ágoston rendes tanító, Lászka Lajos rendes tornatanító. A rendes tanító a mostani címzetes, vagyis véglegesen kinevezett címnek felel meg. Különben abban a tanévben a városban 61 tanító tevékenykedett, félszázzal több, mint 23 évvel korábban. S közben felépült a Kapa (Căpitan Ignat) és az újtelepi (Mosóczy/Grădiște) iskola, valamint teljesen megújult a gáji iskolaépület is.

Az iskola első évtizedeiben az ott oktató pedagógusok közül többen is elismerést szereztek oktatói, kulturális, közéleti tevékenységben. Záray Ödön magyar és német nyelvtan-, valamint földrajzkönyvet írt az elemi iskolásoknak (később a polgári iskoláknak is), tanügyi kérdésekben közölt írásokat az aradi lapokban. Vagács Ágoston elismert gyorsíró volt, de jól is zenélt, míg Wagner I. Ágoston tehetségesen rajzolt.

1889. augusztus 20-án, az aradi községi tanítók képviseletében Bruschi Alajos, Györgyössy Rudolf és Záray Ödön, a Kossuth utcai iskola igazgatója tagja volt annak a pedagóguscsoportnak, amely a megye tanítói, tanárai képviseletében részt vett a Budapesten rendezett pedagógus nagygyűlésen. A csoportot fogadta gróf Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszter.

Budapest 1908 június 16.

Kedves Pista Bátyám!

A Kossuth utcai fiúiskola június 18-án, holnapután a 40-ik tanévet bezáró és zászlóavató ünnepséget tart s erre a figyelmes igazgató úr engem is meghívott. Persze a sor úgy hozta, hogy nekem most Budapesten kell tartózkodnom s így e szép ünnepen ott nem lehetek, – az igazgató úrnak kimentő levelet küldöttem.

Azonban a meghívó cédula olvasása közben

Barabás Béla levelének első oldala

Az 1876–77-es tanévtől kezdve Záray Ödön tanító-igazgató összeállításában jelent meg az *Arad sz. kir. város Pesti úti elemi főtanoda igazgatóságához tartozó osztályok növendékeinek ÉRDEMSOROZATA* című kiadvány, mely a következő évtől az illető tanintézetek *ÉRTESÍTŐJE* címet viselte. Az iskolához az arad-gáji, az újtelepi (Mosóczy) osztatlan (leány-fiú), a Tököly téri fiú- és a Választó utcai leányiskola tartozott. A megjelent kimutatások alapján megállapítható, hogy a Pesti úti iskola létszáma az első évtizedben 200 körül mozgott, majd az első világháborúig minden tanévben meghaladta a 300-at, sőt volt esztendő, amikor elérte a 378-at. Voltak olyan túlszűfolt osztályok is, amelyekben 93-95 tanuló iratkozott be, s látogatva az órákat, de a legkisebb létszám is 50 körül mozgott. A tanulók száma, a lemorzsolódás miatt a IV. osztályban volt a legkisebb. Az 1898–99-es tanévről reánk maradt nyomtatott órarend szerint a tanulók délelőtt két, olykor három órát, délután pedig két órát töltöttek az iskolában. A kimutatások alapján az igazolatlan hiányzó napok száma elenyésző volt.⁶

A tanintézetek oktató-nevelői feladatait Záray Ödön egyik *Értesítő*-ben így összegezte: „Az iskola feladata a családi nevelést **kiegészíteni**; a családdal karöltve a gyermek testi épségére ügyelni; az iskola gondoskodik a család által plántált erkölcsiség és vallásosság növekedéséről; az iskola a gyermeknél már csirában levő erényeket fejlődésre segíti, tovább műveli; az iskola a gyermekekkel bizonyos elemi ismereteket sajátíttat el, melyek az életben megkívántatnak; utat, módot nyit az ismeretek megszerzéséhez és azok megkedveléséhez; önnevelésre buzdítja, serkenti a gyermeket; szoktatja állandó és bátor igyekvéshez.”⁷

A tanintézet minden diákjának év végén pecséttel ellátott, iskolavégzést igazoló bizonyítványt állított ki, amely tartalmazta eredményeit. Az 1900-as évektől a bizonyítvány helyett bevezették a szintén hivatalos iratnak számító, az iskola pecsétjét viselő Elemi Népiskolai Értesítő-Könyvecskét, de egy-egy osztály sikeres elvégzését követően mindenki Iskolai Emléklapot is kapott. A színes, háromba hajtható, névre

szóló karton leporelló címlapján a magyar korona és a királyi címer szerepelt. A belső oldalakon rövid idézetek Vörösmarty Mihály, Kölcsey Ferenc, Arany János, Petőfi Sándor, Tompa Mihály, Jókai Mór, Deák Ferenc, gróf Széchenyi István, Kossuth Lajos, br. Eötvös József, gróf Apponyi Albert munkáiból.

Az iskola az impériumváltást, illetve az 1945-ös rendszerváltást követően is tovább működött magyar tannyelvű iskolaként. 1959-ben egyesítették a Ghiba Birta (Kórház) utcai román iskolával, így kéttagozatos iskola lett. Végül megszűnt az önálló státusza, ugyanis egyesítették az 1-es sz. iskolával.

Az 1919 utáni időszaknak a feldolgozása a jövő feladata.

Jegyzetek

¹Némethy Károly: *Arad város tanügyi története Arad megye tanügyét tárgyaló melléklettel*, Arad, 1890., 9–10.

²Simay István (1833–1910) tanító, igazgató, tanfelügyelő. A Bihar megyei Szalacson született, tízéves korában árván maradt. Nagyváradon az árvaházban nevelkedett. Tizenhat éves korában beállt a magyar forradalmi seregbe, honvéddhadnagyi rangba léptették elő. A szabadságharc leverését követően bujdosott. Tanítóként és segédjegyzőként dolgozott, majd katolikus papok segítségével kiegészítette tanulmányait, és tanítói oklevelet szerzett. Gyulán kapott állást, majd 1867-ben Aradra versenyvizsgázott. Kinevezték a népiskolák felügyelőjének. Beiratkozott az egyetemre, ott tanári oklevelet szerzett. 1872-ben a polgári fiúiskola első igazgatója lett. Több polgári iskolai tankönyvet is írt. Alapítója volt az Aradvidéki Tanítóegyletnek, a siketnémák iskolájának, a szegény tanulókat segélyező egyesületnek. A város törvényhatóságában az iskolaszék elnöke is volt. 1884-ben megépítette és megnyitotta a város legmodernebb közfürdőjét. Tagja volt a Kossuth Lajos temetésén részt vevő aradi küldöttségnek. Megválasztották az Aradi Honvédegylet elnökének, 1904-ben a Honvédegyletek Országos Szövetsége elnökének. Síremléke a Felsőtemetőben ma is áll.

³Némethy Károly, i. m. 28–29.

⁴Barabás Béla (1855–1934) politikus, őt nevezték a legnagyobb aradi magyarnak. Édesapja állította az első megemlékező tizenhárom ágú fát az aradi vértanúk tiszteletére. Aradon született, Kolozsváron az unitárius gimnáziumban érettségizett. Budapesten jogot hall-

Elégtelen bizonyítvány

gatott, ott is doktorált. Aradon a Függetlenségi és 48-as Párt prominens képviselője lett. 1892 és 1917 között szülővárosának és több más városnak volt országgyűlési képviselője. 1919-ben, a tanácsköztársaság alatt az Aradon alakult ellenkormányban a vallás- és közoktatási tárcát kapta. Az impériumváltást követően sem hagyta el szülővárosát, az Aradi Magyar Párt elnöke, az Országos Magyar Párt intézőbizottságának tagja, 1926 és 1933 között a bukaresti szenátusban a várost képviselte. 1881-ben harmadmagával kezdeményezte a Veszthelyen az emlékdomb létrehozását, valamint az obeliszk állítását. Mint a Kossuth-szobrot állító bizottság elnöke 1909-ben ő mondta az avató beszédet, de gyakran szónokolt az október 6-i megemlékező rendezvényeken is. Két kötete jelent meg: *Amikor Kossuth Lajost hazahívták* (Cegléd, 1923), *Emlékirataim* (Arad, 1929). Ez utóbbi kritikai kiadását Zakar Péter szegedi történész rendezte sajtó alá 2005-ben. A levél eredetije a birtokomban.

⁵Záray (Zadravácz) Ödön (1843–1918) pankotai tanítóként a *Tanodai Lapokban*, majd a *Népnevelők Lapjában* közölte első szakírásait. Első önálló műve az olvasás begyakorlására egy mozgatható betűtábla volt. A Kos-

suth utcai iskola igazgatójaként nyelvtankönyvet írt a népiskolák számára. Bökölly Géza álnéven *Népiskolai Földirat* címmel háromrészes könyvet írt, amely komoly nyelvtudományi kutatásokon alapul. A bécsi világkiállításon Betűszekrény és Betűjáték nevű szemléltető eszköze elismerésben részesült. (Puskel Péter: *A Záray-trió*, in: *Arad marad*, Arad, 1997., 81–82.)

⁶Az iskola történetéről készített feljegyzéseket, valamint az Értesítőket néhai tanárom, Sántha Alajos, az iskola magyar nyelv és irodalom tanára hagyta rám.

⁷Arad sz. kir. város Kossuth utcai községi elemi iskolájának ÉRTESÍTŐJE az 1885–86. iskolai évről, közli Záray Ödön, Arad, 1886., 5.

Záray Ödön igazgató sírja a Felsőtemetőben

Matekovits Mihály

KISEBBSÉGI SAKKJÁTSZMÁK (2.)

Tanszemélyzet, diákok

A román adminisztráció alatt részlegesen szabad kezét biztosítottak pedagóguskinevezési kérdésekben a felekezeti iskolák fenntartóinak. Ennek egyik alapszabályát még a Monarchia idejéből vette át a püspökség: a katolikus fiúiskolákban, ahol csak egy tanító volt, az kötelezően férfi kellett hogy legyen, két tanító esetében az egyik lehetett nő, háromnál legalább kettő férfi, négynél pedig (a legrosszabb esetben) kettő-kettő lehetett az arány. Az igazgató minden esetben férfi kellett hogy legyen. Az állami szervek csak a tanítók román nyelvtudását ellenőrizték, de azt sokszor, rendszeresen és tolerancia nélkül. Ez évenkénti ellenőrzést (inspekciót) és időközönkénti vizsgáztatást jelentett (rendszerint Szebenben vagy Nagyváradon). Hiába volt a kettő közül valamilyen kitűnő, ha a másik próbán nem felelt meg, őszől a tanító nem kaphatott püspöki kinevezést.

A háborús hangulat idejében a férfi tanítókat 2-3 hónapra katonai továbbképzésre vitték (az iskola ún. koncentrálsági lapot vezetett a férfiakról), ezalatt rendszerint egy otthon maradt tanító délelőtt és délután is tanított.

A háború közeledtével, majd az Észak-Erdély visszacsatolását követő magyarellenes hangulatban, egyre több tanítóról derítették ki, hogy románnyelv-tudása gyatra (pedig egyesek 15-20 éve tanították eredményesen a nyelvet). Azért, hogy a kötelező férfi-női arányt betarthassák, felkérték páter Oláh Ferenc minorita atyát (aki tanári oklevéllel is rendelkezett), hogy az 1941–42-es tanévben vállalja el a II. osztályban a „tanító bácsi” munkakört, amit a későbbi tartományfőnök-esperes meg is tett. Közben az állandóan berzenkedő, magyarkodó Návrádi Ágostont az állami inspektorátus eltiltotta a magán- (vagy felekezeti) iskolában való tanítástól. Az iskola igazgató-tanítója Répáczky Ferenc lett, Návrádinak udvariassan tanítói állást ajánlottak állami iskolában – Tulcea megyében. Ő az aradi Bírósághoz fordult, mire gyorsan „megkegyelmeztek” neki, de igazgató nem lehetett. Utódjával való viszonya azonban kiváló volt, egy időben vissza is vette az igazgatóságot.

Répáczky Ferenc örökölte a sajátos magyar és egyházi gondokat, de újabbak is adódtak. Havonta jelenteni kellett a katolikus iskolába járó zsidó,

zsidó származású vagy áttért gyermekek számát, majd a magyarellenesség erősödésével azon gyermekek számát, akiknek szülei közül az egyik román. 1936-ban hozott rendelet értelmében, ha egy gyermek nem a saját tankerületében járt iskolába, erre engedélyt kellett kérnie a kerületi igazgatótól. Rendszeres problémát Pernyáva kerület jelentette, ahol az Oituz utcai iskola igazgatója megtagadta még a szülői kérvény átvételét is, hosszan ecsetelve, majd ordítózva hangsúlyozta a román iskolába járás szükségességét. Répáczy tiltakozó átiratára az aradi revizorátus nem válaszolt, ismét, az akkor már megfélemlített püspöki tanfelügyelő tett javaslatot, miszerint ajánlja a szülőknek, hogy a kérést postán küldjék el, az igazgató úr pedig a postai feladó vény alapján írja be a gyermeket.

Meg kell jegyezni, hogy ez a határozat még a nyolcvanas években is érvényben volt, s akkor is csak az Oituz utcai iskola okozott ebben a kérdésben gondot. Jómagam tapasztalva ezt a visszásságot, az aradi 1-es Iskola igazgatójaként Czeglédi

József helyettes főtanfelügyelővel fogalmaztuk meg a megye valamennyi iskolája felé az átiratot, hogy a kisebbségi tanítási nyelvű, illetve a vokációs (művészeti, sport, balett) iskolába iratkozó gyermekek szüleinek nem kell engedélyt kérniük a tankerületi igazgatótól. Amennyiben a gyermekszámlálási kimutatásban el akar „számolni” a tanulókkal, elég, ha a két igazgató szóban, udvariasan egyeztet.

Egy személyes megjegyzés: abban a szerencsében volt részem, hogy néhány „főszereplőt”, azaz Návrádi Ágoston (Gusztai bácsi) és Répáczy Ferenc (Répa) igazgató-tanítókat személyesen ismertem, igaz, idős korukban. Páter Oláh Ferencel jó viszonyban voltam gyermekkoromban, majd iskolaigazgatóként is, mindkét gyermeket ő keresztelte. Nyolcadikos koromban, 1959-ben Répáczy az „internátus”, azaz a Flórián (Csajkovszkij) utcai kollégium vezetője volt, felesége, Médi néni egészségügyi asszisztensként vigyázott a bennlakókra.

Memóár

Dr. Perneki-Simonsits István

ÉMLÉKEZÉS A TEMETŐBEN AZ 50 ÉVES TALÁLKOZÓN

Kedves kollégák! Emlékezni gyűltünk ma itt össze: emlékezni azokra, akik elindítottak az életbe, valamint azokra a kollégákra, akik eltávoztak fiatalon a gyógyítás harcmezéről.

A temető az emlékek hatalmas tárháza. Olyan, mint egy könyvtár, benne sorakoznak az eltávozottak életútjai a múlt időben. Sokukat belepte a feledés pora. Kedves kollégák, hiszem, hogy azért vagyunk itt, hogy ne engedjük porosodni tanáraink, kollégáink emlékét.

Tanáraink. Ők voltak azok, akik egy fiatal elmében maradandó nyomot hagytak. Elültették a medicina magvát. Sokuktól nemcsak szakmát tanultunk, hanem azokban a viharos, tudathasadásos időkben magatartást, viselkedést, emberséget. A felebaráti szeretetet előbbre helyezni az isten-tagadó önkénynél. Sohasem a tanító nevezi ki a tanítványt, hanem a tanítványnak kell vállalnia a mesterét. Csak a tanítvány adhatja meg tanárai-

nak a megtisztelő rangot azzal, hogy tanításait, a munkastílust továbbviszi, továbbadja.

Tanár urak, így, 50 év távlatából jelentem, hogy az Önök által elvetett mag jó termőföldre hullott, és gyökeret eresztett. Az évfolyamok nagyvilágban szétszóródott hallgatói kitűnőre vizsgáztak a szakmából. Ez volt az utolsó évfolyam, amelyik a hat év medicinát anyanyelvén tanulhatta meg.

Az elvetett mag mellett egy hitet is elültettek bennünk. Ez volt az, ami megtartotta bennünk a szeretetet, a kölcsönös megbecsülést és az összetartozásnak emberhez igazán méltó érzését.

Ez a hit volt velünk a megtett úton is. Benne volt a szakmai élményekben, sikerekben, kudarcokban, a szívkoszorúereket próbára tevő vizsgákon. De velünk volt a családi élet beteljesülésében, betegségeinkben, gyászainkban.

Ha szét is szóródtunk a nagyvilágban, a gyökér itt maradt. Engedtesse meg, tisztelt Tanár urak,

hogy egy Wass Albert-idézettel búcsúzzam a következő találkozónkig:

*„Történelem viharai
csapkodták, verték ezt a földet,
megtanítottak élni, halni,
mégis magyarnak megmaradni.
S még élünk ma is, ahogy lehet.
S magyar szívünk szeretetével,
Isten-hitünk szent erejével
Őrizzük ezt a gyökeret.”*

Kollégáink. Ők hiányoztak a névsorolvasásnál. Együtt indultunk, együtt voltunk jóban, rosszban,

örültünk, mikor találkozhattunk, s megmártóztunk diákéveink emlékeiben.

Kedves eltávozott kollégák, emléketeket szeretettel megőrizzük szívünkben, lelkünkben, nem hagyjuk belepni a feledés porától.

Szeretném ezt a megemlékezést Mody tanár úr verssoraival zárni:

*Mi Atyánk, ki vagy a menyekben,
Rétekben, völgyekben, hegyekben,
Áradó és apadó vizekben,
Dobogó emberi szívekben,
Az egész esendő létünkben.
Váljanak könnyeink örömmé,
Maradj és légy velünk mindörökké. Ámen.*

Dr. Markovics Radmila

CSAPONGÓ GONDOLATOK HALOTTAK NAPJÁN

Nagyon ritkán megyek ki a temetőbe. Nem azért, mert nem akarok, hanem mert messze van, nehezen vonzsolom fel magam a hegyre, de ezek mind csak kifogások. Ott, abban a sírban már nem az én anyám fekszik. Már réges-régen tudták az emberek: *„Látjátok feleim szümtükhel, mik vogymuk: isa por és homu vogymuk”*, és mennyire igaza volt annak, aki ezeket a szavakat leírta a *Halotti beszéd és könyörgésben*. Anyám és nevelőapám sírjában csak az elporladt testek vannak. Valójában, ha rájuk gondolok, olyankor velem vannak lélekben, vagy én vagyok velük képzeletben.

Azért kimegyek a temetőbe, és első utam anyámék sírjához vezet. Most már csak művirágot tesz a vázába, mert az élő virág egy-két nap alatt semmivé válik, és ha nem szedem ki, csúfosan fityeg már messziről.

Annak ellenére, hogy tudom, a hantok alatt már nincs lélek, mégis, amint beteszem a lábam a temetőbe, valami furcsa érzés kerít hatalmába. Csend honol kint és bent, valamiféle tiszteletadásnál több és nemesebb érzélem. Ha valakivel találkozom, halkan köszönünk, vagy pár szót váltunk egymással, de halkan, meg ne zavarjuk a saját lelkünkben vibráló érzelmeket.

Azoknak a sírját is meglátogatom, akiket életünkben igazán szerettem. Ilyenkor gyerekkori emlékek bukkannak elő. Mosolygós arcot látok, ifjúkori bizalmas titkokat vitatunk meg, amiket csak mi ketten tudtunk, és olyan hihetetlen, amikor a rideg valóságba visszazökkenek.

Ha valaki azt hiszi rólam, hitehagyott vagyok, nagyon téved. Hiszek az életben az élet után, hiszek a lélek-vándorlásban, és nem hiszem, hogy egy nap mindenki feltámad, és egyesek büntetve lesznek, mások jutalomban részesülnek. Egyetlen egy embert mutasson nekem valaki, aki makulátlan, soha semmit sem vétkezett, nem káromkodott, és ne soroljam, mert hosszú a lista.

Amikor a szülőanyám sírjától elindultam, csendben, mint ahogyan bejöttem, elhagytam a temetőt, de az emlékek hozzám csatlakoztak megértően, szelíden, mint amikor útra indultam, és azt mondtad jó anyám: *„Csak eredj, érezd jól magad! Velem minden rendben lesz”* – és én elmentem. Messzire mentem, és amint utam céljához értem, éreztem, tudtam, nincs minden rendben. Nyugtalan lett a tenger, óriás halak úsztak a kék vízben, dülledt szemeiket rám meresztették, és nem is úsztak, egymás hegyén-hátán feküdtek, és akkor, akkor az anyám arca nézett rám szomorú szemrehányással. Tudtam, tudtam, nagyobb a baj, mint valaha is volt. Mikor ezt láttam, akkor már nem feküdt betegen az ágyában, a koporsóban volt, és

**Czernák Dorottya
illusztrációja**

nélkülem ment el. Mire hazaértem, csak az üres szobákban megdermedt levegőt találtam. De hiszen ez nem is az én otthonom. Rideg és hideg, mert a tárgyak túléltek Őt, csak a lábnyoma maradt, és az utolsó kép, amikor még élve láttam: „Csak eredj, érezd jól magad! Velem minden rendben lesz.”

Talán a halál is gyógyulást jelent? De miért nélkülem?

Nem sokáig hordtam a fekete ruhát, mert ez volt a kívánsága.

Becsuktam egy ajtót.

Magam mögött maradt életem egy korszaka, ám az űrt semmi sem tölti be.

Útinapló

Milka Péter

AMERIKÁBAN JÁRTUNK (IV.)

10. NEM A RUHA TESZI AZ EMBERT

Azt hinné az ember, hogy ebben a gazdag országban, ahol a bevásárlóközpontok pultjai tömve vannak modern, szép, márkás, jó minőségű ruhaneművel, az emberek elegánsan öltözködnek. De éppen az ellenkezője igaz. Ha el lehet képzelni egyszerű, szürke, egyhangú, fantázia nélküli, sőt trehány, csiricsaré öltözködést, akkor ide kell jönni. A fura öltözködésre egy példa, hogy tél közepén sok rövidnadrágos, pólós, strandpapucsos emberrel találkozhatunk a bevásárlóközpontokban. Elegánsan, ízlésesen öltözött hölgyet ritkán látni, de extra öltönyös, nyakkendősférfival sem igen lehet találkozni. Nem tudok magyarázatot, azt hiszem, csak egyszerűen a nagy jólétben nem érdekel senkit az öltözeke, ez nem mérvadó. Sok hölgyet láttunk gyermekszállítás közben, ők is és a gyerekek is igen egyszerűen, a célnak megfelelően voltak felöltözve. Annál inkább adnak a felszerelésre a kocogók, ők spéci, márkás cipőkben, extra nadrágban, pólóban róják az utcákat.

Azt hiszem, öltözködés alapján nemigen lehetne meghatározni, hogy ki a szegényebb vagy gazdagabb, ki az egyetemi professzor, és ki az árufeltöltő munkás.

11. A GÉPKOCSIK VILÁGA

Az Államokban több mint 250 millió járgány rója az utakat, ez a világ személygépkocsijainak majdnem a fele. Ezer lakosra 800 kocsi jut, míg az EU-ban ennek a fele, mintegy 400 kocsi (pár évvel ezelőtti statisztikai adatok). Minden családban legalább két kocsi van. Itt mindenki autóval jár, még ha csak pár perces távolságot akar is megtenni. Vidéken, kisvárosokban (Iowa City) nem találkozol gyalogossal, csak kutyasétáltatók vagy kocogók láthatók az utcán.

Míg régebben a nagyméretű kocsik voltak elterjedve, ma már egyre inkább hódítanak a kisebb, európai méretű, kizárólag benzines és sebességváltó nélküli autók. Diesel meghajtásúak kizárólag a csőrös kamionok, amelyek 100 km/h sebes-

Westerncsizma

Chicago madártávlatból

séggel vágatnak az autópályákon. A kocsik nagy száma ellenére, a széles, többsávos utakon, még a városok belterületén is zökkenőmentesen zajlik a forgalom. Nincs torlódás, zsúfoltság, nagyon ritkák a forgalmi dugók. A járművek parkolását is példászerűen oldják meg. Utcákon, tereken alig látni parkoló kocsit (a járdákról ne is beszéljek), mindenütt hatalmas, emeletes parkolóházak vagy földalatti parkolók nyelik el a sok ezer járművet. Igaz, a parkolás nem olcsó, például Chicago belvárosában 10 dollárba kerül egy órai álldogálás.

Használatba vételkor a kocsi fogyasztását úgy határozzák meg, hogy hány mérföldet tesz meg a jármű egy gallon benzinnel.

A közlekedés nagyon kényelmes a sűrű, mintegy 70 ezer kilométer hosszú, ingyenes autópályahálózaton (előfordulhat nagyon ritkán egy-egy rövid, fizetési magánútszakasz is). Vannak az É–D irányú páratlan számozású, valamint a K–NY irányú páros számozású pályák. Ezek az autópályák általában 3x3 sávosak, de nem ritkák az 5x5 sávosak sem. Fenséges látványt nyújt, amikor 4-5 autópályá keresztezi egymást, ahogy nagy magasságban haladnak el egymás felett és alatt a pályák. Itt GPS nélkül lehetetlen a tájékozódás.

Egyre nagyobb teret hódít a kocsik liesingelése. Ez nagyon előnyös, mert 100-200 dollár közötti havi részlettel (kocsitípustól függően) 4-5 éves szerződés után, miközben biztosított a karbantartás, új kocsira lehet váltani. Hosszútávú utazásra érdemes autót bérelni. 10 napra egy nagy Chrysler dzsip bérlete 800 dollár; egy ilyenrel tettük meg a Chicago–New Orleans utat.

Jómagam is elég sokat vezettem, s mindig kellemes nyugalommal töltöttem el. Rendőrt alig látni, az embernek mégis biztonságérzete van, a vezetők türelmesek, nem száguldoznak, és ha te tévedsz, akkor sem dudálnak rád, és nem is mutogatnak. Azt hiszem, jól érzékelhető a több évtizedes közlekedési moráljuk.

12. A SPORTESEMÉNY NÉPÜNNEPÉLY

Egy nagy sportesemény alkalmából felbolydul a méhkas, pezsegni kezd az élet. Az Államokban az utcán alkoholt fogyasztani, cigarettázni tilos. Ha meccs van, akkor a környéken „mindent szabad”. A Chicago–Vancouver jégkorongmeccsen voltam. A 25 ezer nézőt befogadó fedett csarnok tömve volt, leginkább a hazai csapat pólójával és sáljával beöltözött szurkolókkal. Már másfél órával a kezdet előtt megjelennek a szurkolók szlogeneket skandálva, ordibálva, ugrálva, énekelve. Persze mindehhez hozzájárul a lelátók mögötti hatalmas

térben található nagyszámú talponálló, ahol negyedgallonos papírpoharakban mérik a sört, óriás tasakokban kínálják a sült krumplit. Több órán keresztül ugrálva, kiabálva a szurkolók levezetik fölös energiájukat. A mérkőzés szüneteinek legalább fél órát tartanak, hogy legyen idő mindenre. A piszoárok előtt hosszú sorok kígyóznak, a 3,5%-os sör ugyanis megteszi a hatását. Agresszivitás, balhé, petárdázás, verekedés még véletlenül sem fordul elő. A mérkőzésen a hazai csapat veszített, mégsem volt randalírozás. Hasonló a helyzet, ha a Chicago Bulls kosárlabdacsapata játszik.

Jégkorongmeccsen

Egyetemi város lévén, Iowa Cityben erőteljes az amerikai foci iránti rajongás. A rácsos sisakban egymásnak rohanó sportolók látványa számomra idegen. A 60 ezer nézőt befogadó stadion meccsek alkalmából mindig tömve van, még 100 km-es körzetből is jönnek a több óráig tartó mérkőzésre. Ilyenkor kitombolják magukat, szórakoznak, levezetik a feszültséget.

13. AZ AMERIKAI ZÁSZLÓ

Nem hiszem, hogy a világon van még egy olyan ország, ahol ilyen sok nemzeti lobogó lengjen a szélben. Ott van mindenhol, éjjel-nappal, ünnep- és hétköznapiokon, közintézményeken és magánházak előtt magas zászlórudakon lengedezve. Itt ez természetes, mindennapos sőt dicsőséges, senkiben nem vált ki ellenérzést. Leginkább jó érzést, megelégedést kelt mindenkiben származásától függetlenül. Jelzi, hogy parányi részecskéje, tagja vagy ennek a világméretű, bonyolult egységet alkotó államnak, amely hegemonisztikusan mind a mai napig a világ vezető nagyhatalma. Mindenki bízik abban, hogy ez a korlátlan lehetőségek országa.

En inkább azt hiszem, hogy ebben az országban élni, dolgozni, tevékenykedni kell, nem keveset, sokat, de ennek megvan a jól érzékelhető eredménye. Érzik, hogy mindenük megvan, s amit megálmodnak, azt el is érhetik. Ettől boldogok, megelégedettek az amerikai emberek.

VÉGE

LA SAGRADA FAMÍLIA

Diákkorom óta vágyat éreztem, hogy minél többet lássak a világból, az országokból, a tengerekből, de leginkább a világvárosokból. Eleinte csak Budapestet, Moszkvát és Szentpétervárt (Leningrád) láthattam, de a forradalom után megnyílt a lehetőség a világ bármely pontjának a felfedezésére. Így sikerült eljutnom Európa, Amerika, a Közel-Kelet és a Távol-Kelet, de még Afrika nevezetes helyeire is.

Néhány évvel ezelőtt eljutottam Barcelonába, ahol láthattam az egyedülálló csodát, a máig építés alatt álló Sagrada Famíliát égbe nyúló tornyaival. Végigjárva Európa egyik legemblemikusabb épületkomplexumát, lenyűgözött Gaudi méltóságteljes, de szinte középkori ritmusban megvalósított álma, amely azóta is mágnesként vonz.

Szerencsémre többször eljuthattam Barcelonába, és sok-sok órát tölthettem elmélyedve és gyönyörködve a minden alkalommal meglepetéseket is nyújtó, épülő templomban.

A középkorban felépült római Szent Péter-bazilika és a modern, befejezéshez közelítő Sagrada Família jelképezik az európai kereszténységet úgy, hogy az utóbbit már sokszor úgy emlegetik, mint a Jövő templomát.

Mint a legtöbb európai keresztény, már rég megszoktam az iszlám terrorizmus jelenlétét, amely az évtizedek óta burjánzó bevándorlással párhuzamosan egyre jobban behálózza Európát, nyíltan veszélyeztetve életformánkat és jövőnket.

A 2017 augusztusában az iszlamista terroristák által végrehajtott szörnyű merénylet Barcelona La Rambla sugárútján számomra, és hiszem, hogy sok sorstársam számára fordulatot jelenthetne, és ami a legfontosabb, talán Európa vezetőinek gondolkodását is megváltoztatná. Azért reménykedem ebben, mert most végre a hatóságok nem tértek napirendre a történetek felett, hanem kinyomozták, hogy eredetileg a merénylet fő célpontja a Sagrada Família-bazilika kellett hogy legyen. A támadás elpusztíthatta volna a kész épületet, de legalábbis annak jó részét, lemészárolva az ott dolgozókat és a szépségekbe elmerült turistákat, akár hívek voltak, akár nem. Csak a dzsihadisták ügyetlenkedése, de inkább a Sors akadályozta

meg, hogy ez a szörnyűség bekövetkezzen. De csak egyelőre, hiszen bármikor újra megpróbálkozhatnak vele. A fő dolog az, hogy az iszlám ezzel a merénylettel beismerte, hogy a terrorakciók nem csak az országok békés polgárai ellen irányulnak a mohamedánokat ért valódi vagy vélt sérelmek miatt, hanem a végső cél Európa előzőlése, a kereszténység visszaszorítása, a saria bevezetése és a mecsetek uralma.

A tapasztalat megmutatta, hogy legtöbbször a politikai argumentáció nem elég hatékony, még akkor sem, ha a média reálisan mutatja be a történeteket. Talán sokkal hatékonyabb, ha más formában is szemléltetjük, hogy mit jelent Európának a terrorizmus és a nemrég veszélybe került Sagrada Família, és akkor sokaknak világossá válik a helyzet, ezért be akarom mutatni a következőkben – mivel negyvenhárom évet töltöttem el építkezésekkel – a La Sagrada Família-bazilikát.

A Jövő temploma nevet is viselő mű már 130 éve épül Barcelonában.

A városnak már a középkortól volt Székesegyháza, a Santa Eulalia, de ez a büszke város, ami már a 19. századtól láthatóan világvárossá terebélyesedett, úgy döntött, hogy megpróbál valami olyat kreálni, ami egy újabb évezredre biztosítja a keresztény élet virágzását. Maga a város méltó volt – és ma is az –, hogy egy ilyen csoda megszülessen benne. Bár rövid ideig 713-ban maga a város is szaracén uralom alá került, de azok gyors kiűzésétől kezdve a kereszténység bástyája maradt.

Gaudi áldozatos munkája biztosította a siker reményét. Közben Barcelona megvalósításai másban is kicsúcsosodtak, ha csak a 20. század eleji világkiállításra vagy az 1992-es olimpiára gondolunk. A város virágzása folytatódott, a lakosság száma túlhaladta az 1,6 milliót, és nem utolsósorban Gaudinak és a Sagradanak köszönhetően valóságos turistaparadicsommá vált, mivel ezek száma elérte a 7 milliót évente. Egyelőre a muszlim bevándorlás a városba nem túl fenyegető, de Marokkó felől egyre többen érkeznek.

A Sagrada munkálatait 43 évig Gaudi zsenialitása irányította, és ha lassú ütemben is, de biztosította, hogy utódai befejezhessék a csodát.

Gaudi egy óriási függőleges állótemplomot tervezett, amely kereszt alakú, öthajós oszlopokkal körülvéve 11 kapuval és 18 toronnyal rendelkezik, amelyek közül a még meg nem épített Jézus-torony 170 méteres magasságba fog nyúlni. Csak azért nem magasabbra, mert Barcelona egyik hegye, amely határolja a láthatóságát a műnek, csak 183 méter magas, és ezért Gaudi úgy érezte, hogy az ember ne vetekedjen a teremtő alkotóval, vagyis aki a hegyet is alkotta.

Az első befejezett rész az alagsor, a Kripta volt, amit átvett Gaudi, de megmagasította, hogy beengedje a levegőt és a fényt. A belső terek magasak, az oldalhajó 30 méter, a keresztkápolnánál 45 méter, az apszis pedig 75 méter. A Kripta neogótikus stílusban épült, és az ott lévő kápolnában egy „Szent Szűz” kép is van, hiszen ő Katalónia védelmezője. Ugyanitt alussza örök álmát Antoni Gaudi is, és a Gaudi Múzeumnak is ott a helye a kereszthajó alatt.

Gaudi a rá jellemző módon építés közben kijelentette, hogy a tizenkét használt anyag, ami a tervben van, a maga asztrális görbületeivel tárul-

kozik ki, és ezért a világ végre megfejtheti a Paradicsom alakzatát is, de azért a tizenharmadikat, a betont is felhasználta. A kész belső részeket bonyolult mintázatok, mértani alakzatok fedik, amiknek egy része a kubizmusra utal.

A már elkészült ablakok színes, különleges összetételű üveggel vannak ellátva, a falakat pedig bibliai jelenetek díszítik, ami bizonyítja, hogy Gaudi nem egyszerű templomot, hanem egy Kőből Való Bibliát szándékozott hátrahagyni az utókorra.

A három főhomlokzatból csak egy készült még el teljesen. A „Születés Kapuja” is megdobogtatja a szíveket, és az UNESCO az összremeklésen belüli remeklésként a Világörökség részének avatta.

Az Apostolok tornyai közül is már elkészítettek néhányat, és a négy evangelistát jelképező torony is nemsokára befejeződik. Az elkészültek pásztorbotra emlékeztetnek, és keskeny kőhidakkal vannak összekötve.

A kapukon keresztül be lehet jutni a körfolyóshoz és a kápolnákhöz. Az apszis két kápolnája – az „Örömnek” és a „Gyásznak” szentelve – végre elkészült, és ezek falain természeti minták dominálnak. Nagy segítségemre volt a sok-sok óra alatt, amit az épületkomplexumban töltöttem, hogy, habár a tervezett nagy orgona még nem készült el, de egy huszonhárom regiszteres már funkcionált, ami fokozta látogatásaim bensőségét.

A nagyszerű mű építését természetesen kritikák, sőt dühödt támadások is érték.

A spanyol polgárháború idején Barcelona mindvégig a republikánusok fellegrája volt, de sajnos a védők között nagyon sok istentelen anarchista is volt, és ezek egy része megtámadta az épülő templomot, mintha csak megelőlegezték volna a mai terrorizmust – gyújtogattak, robbantottak,

lerombolták a Kripta egy részét, az ott elhelyezett műhellyel együtt. Ugyanakkor sok Gaudi által hátrahagyott pótolhatatlan modellt és tervet, rajzokat megsemmisítettek.

Az ötvenes években viszont támadás érte az intellektuelek egy részéről. Sajnos közöttük volt Le Corbusier francia és Walter Gropius német építész, akik javasolták, hogy a munkát szüntessék be. Ez valószínűleg szakmai irigységből történt.

A mű nincs még befejezve, de már évtizedek óta a világ minden tájáról érkeznek a hívők, a turisták, hogy megcsodálhassák.

Még egy különlegesség van, ami szinte érthetetlen. Ez a japánok által mutatott érdeklődés. Nem csak a turisták százezreit jelenti, hanem sok millió dollár adományt, megszegyenítve ezzel az európai közösséget.

Ha nem jön közbe semmi komoly esemény, tíz év múlva befejeződhet ez a csodás mű. Csak remélhetjük, hogy a kialakult politikai helyzet Katalóniában nem fogja hátráltatni a sok millió ember vágyát. Reméljük, hogy végül mégis elkészül az évszázadokon keresztül átöröklött, legnehezebb és legkülönlegesebb építészeti kihívás, a Jövő temploma, a Kőbe Vésett Biblia.

Azt írta az újság

Piroska István

A 70 ÉVVEL EZELŐTTI NEDICI-PER

A tömegpszichózis ismert fogalom a szociálpszichológiában, napjainkban egyre többen foglalkoznak vele. Keresik azt a „mozgató rugót”, amely arra kényszeríti az embereket, hogy feladják egyéniségüket, tudatállapotuk megváltozzék, és a tömeg tagjai egyformán kezdjenek viselkedni. Ez lehet pozitív vagy negatív irányú, az első esetben, mikor valami közös vágy megvalósul, euforikus hangulat alakul ki. Gyakran lehetünk tanúi a szinte őrjöngő méretű közös örömjongásnak egy-egy sporteseményen, mikor győz a csapata. De a közös cselekvés lehet negatív irányú is, ilyenkor a csoport tagjai kivetkőznek emberi mivoltukból, ez nem egyszer verekezésben, gyújtogatásban, emberölésben csúcsosodik ki (gyakran tapasztalhatunk ilyesmit is egy pár focimérkőzésen). Aztán egy pár óra elteltével „a mámor” elmúlik, az emberek visszaalakulnak önmagukká, a „megmozdulás” saját magától megszűnik.

Egy ilyen negatív tömegpszichózisnak lehettek tanúi, átélői az aradiak 1947 tavaszán, amikor az aradi Textilgyár (ITA) munkásai „felindulásból” halálra kínozták, majd megölték Nedici József (Iosif) kommunista párttitkárt.

Hosszú út vezetett a gyilkosságig, az akkori helyi újság, a *Jövő* aprólékos részletezéssel írta meg a történetet, de az alapvető indítékokkal nem foglalkozott.

1947. április 25-e reggelén a textilgyár dolgozói beszüntették a munkát, a főbejárat mellett gyülekeztek, követelték, hogy a gyár vezetősége hallgassa meg követeléseiket, melyek főleg anyagi természetűek voltak, elsősorban azt akarták, hogy az „Economat” tisztességesen folytassa működését. Abban az időben a lakosság országszerte megélhetési gondokkal küzdött, nagy volt az élelmiszerhiány, és amit esetleg kapni lehetett a piacon vagy az üzletekben, az nagyon drága volt, az újság gyakran támadta a piaci „uzsorásokat”, akik lenyúzzák az emberek bőrét. Ezen próbált segíteni az úgynevezett Economat bolti hálózat, amely az alapvető élelmiszereket a kereskedelmi ár alatt értékesítette, ez a cég azonban nem állt a feladat magaslatán. További követeléseik belső ügyek voltak, mint anyagellátás, legyen újra fizetési lista stb.

Ameddig várták a vezetőség megérkezését, a légkör békés volt, az emberek egymással tréfál-

koztak, beszélgettek, semmi jele nem volt a gyilkos hangulatnak. A tömeg agresszivitását Nedici József párttitkár váltotta ki, akinek erőszakossága és mosdatlan szájsága már ezelőtt próbára tette a munkások türelmét. (Magatartása igencsak szemben állt a gyártulajdonos Neuman Ferenc köztudottan udvarias viselkedésével, segítőkészségével.) Most különösen durván viselkedett: fenyegetőzött, ocsmány kifejezéseket használva szidta főleg az asszonyokat. Ettől „vadult meg” a tömeg, különösen az addig jámbor asszonyok, akik körbefogták Nedici párttitkárt, és nemcsak szidalmazták, hanem fizikailag is bántalmazni kezdték. A párttitkárnak sikerült bemenekülnie a pártszékházba (ez a mostani Aurel Vlaicu úton volt), ott egy golyószórót vett magához, és ezzel hadonászva megfenyegette a munkásokat, hogy aki belép az épületbe, azt lelövi. A tömeg ezzel nem törődve átzúdult a bejárati ajtón. Itt Szántó János kapus próbálta feltartóztatni őket, őt leütötték és magukkal sodorták, nemsokára bele is halt az eséskor szerzett sérülésekbe.

A sors fintora, hogy a magas, majd’ 120 kg-os embert egy vékonydongájú nő támadta meg először. Nedici esés közben meghúzta a fegyver ravaszát, a golyók a plafonba fúródtak. Ez volt az utolsó csepp a pohárban, a felbőszült tömeg a párttitkárt lefegyverezte, ütlegetések közepette kivonszolta a kertbe. Az ezt követő részletekről a *Jövő* 1947 áprilisában megjelent tudósítása, majd júliusban a tárgyalásokon készült jegyzőkönyvek egyes részleteinek leközlése tájékoztat. A bemutatás eléggé hiteles (így mesélték a tárgyaláson kívül is azok, akik ott voltak, és már mertek vagy tudtak beszélni a történetekről.) Döbbenetes volt, ahogyan az önmagukból kivetkőzött asszonyok és férfiak szinte állati kegyetlenséggel bántalmazták a magatehetetlen, földön fekvő embert. Nem írom le a kínzás fajtáit, és kegyeletből az elkövetők neveit sem. A tömegpszichózis olyan erősen dolgozott, hogy nem engedték még a közelébe sem Botiş doktort, sőt Nedici felesége is hiába könyörgött férje életéért a hétéves kislányával együtt, szinte őket is meglincselték. Biztos vagyok benne, hogy a hétéves kislány örök életre szóló lelki sérülést szenvedett a történetek miatt.

A hatóságok nem léptek közbe, Nedici-et reggel 8 óra körül kezdték kínozni, és csak délután 1-kor hunyt el. Ezután a tömeg megnyugodott és széteszlott.

Másnap reggel a gyárat bezárták, az épületet a nagyváradi altiszti iskola növendékei őrizték, csak azok léphettek be, akik nem vettek részt a

Az I.T.A. szövődéje

megmozdulásban, róluk külön listát készítettek. Megkezdődtek a kihallgatások, majd július végén a törvényszéki tárgyalás. Ennek eredményeként 72 személy került hosszabb vagy rövidebb időre börtönbe.

Időközben beindult a kommunista gépezet propaganda-hadjárata: a békés munkásokat a fasiszta-horthista-légionáriusok bújtatták fel, Nedici hősi halált halt a kommunista rend megerősítésének érdekében.

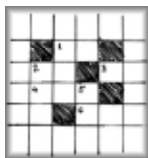
Azt természetesen nem mondták el a szörnyű tett okait vizsgálva, hogy a gyártulajdonos „Feri báró” mindig is az alkalmazottak érdekeit nézte, mindenkinek előre köszönt, akinek anyagi gondja volt, és hozzá fordult, igyekezett rajta segíteni. A tiszteletet iránta leginkább az mutatja, hogy amikor megtudták az emberek, hogy a gyárat államosítani fogják, szimpátiából, ha az utcán meglátták, megtapsolták. Aztán jött egy párttitkár, aki nem vette őket emberszámba, minden felhalmozódott gazdasági-politikai dühüket rajta töltötték ki. Ha akkor Feri báró jött volna a tárgyalásra, ez a gyilkosság nem történik meg. Ugyanebben az időben a CFR-nél, Astránál is voltak megmozdulások. Mindkét helyen békésen próbálták megoldani a gondokat, természetesen itt is horthista és légionárius felbujtók voltak a hibásak, nem az akkor kialakulóban levő rendszer a maga vezetői funkciók betöltésére alkalmatlan irányítóival.

Engels elvtárs szavaival élve: a mennyiségi változások minőségi változásba csapnak át. Jó volna tudni, legalábbis én nem tudom, hogy ezek a változások a mi akaratunkkal történnek-e, vagy a tömegpszichózis hatására, gondoljunk az 1989-es aradi megmozdulásokra.

Könyvészet

Jövő, 1947. Április 25., június 30., 31.

Gabril Sala: *Revolta de la I.T.A. din Arad* (Fila de istorie), <https://www.agero-stuttgart.de>

Brittich Erzsébet

JELENTŐS ÉVFORDULÓ

Vízszintes: 1. Ki látható a képen (1483–1546)? 13. Olasz és magyar gépkocsijelzés 14. Hozzákapcsol 15. Szolmizációs hang (ék. f.) 16. Id. ..., a kép festője (1472–1553) 18. Jód vj. 19. Francia területmérték 20. Mint vízsz. 18. 21. Deutérium 22. Pára! 23. A Perzsa-öböl egyik országának lakója 26. Learat egynemű betűi 28. Olasz gépkocsijelzés 29. A sugár jele 30. Tonna 31. Magot szór a földbe 33. Lítium vj. 35. Vízsz. 1. barátja, munkatársa, „Németország tanítója” (a máig használt tanügyi rendszer kidolgozója) 41. Ázsiai ország 42. Iram, idegen szóval 43. Néha egynemű betűi 44. Ebben a városban volt egyetemi tanár vízsz. 1. és vízsz. 35. 47. Tárgyrag 48. Mutatószó 49. Németországi folyó 50. Kétjegyű mássalhangzó 51. Molibdén vj. 52. Jelentős évforduló, melyet most ünnepelünk 58. Nitrogén vj.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
13				14						15	
16			17								
18		19				20		21		22	
23	24				25		26		27		28
	29		30		31	32			33	34	
35		36	37	38				39	40		↓
	41					42				43	
44	45				46						47
48			49					50		51	
52		53		54		55	56		57		58

Függőleges: 1. Vízimadár 2. Legnagyobb baglyunk 3. Tizenkettő egy ... 4. Hidrogén vj. 5. Település Pest közelében 6. Resica egynemű betűi 7. Becézett Mária 8. Baranya megyei település 9. Csúf 10. Női énekhang, keverve 11. Arc, régiesen 12. Halott előneve 17. Kalászos gabonát betakarít 24. Legfelsőbb (pl. püspök), idegen szóval 25. Jód, vanádium, foszfor vj. 26. Attila névváltozata 27. Rangjelző 32. Összeavart ember! 34. Passaunál ömlik a Dunába 35. Foszfor vj. 36. Pusztít 37. Olasz futballcsapat 38. Igefajta 39. Tágasak, románul 40. Ángy, keverve 44. Ki, németül 45. Zamata 46. Tagadás 51. Méter 53. A teljes magyar ábécé 11. betűje 54. A sugár jele 55. Dehogy! 56. Celsius 57. Régi.

Augusztusi keresztrejtvényünk fő sorainak megfejtése:

Vízszintes 2. László király

Vízszintes 2. és 18. László király és a leányrabló kun vitéz

Függőleges 1. Szent László hermája

Függőleges 23., 21. és vízszintes 44. Feketegyarmati református templom

Kövér Péter

EGY KÖDÖS TÖRTÉNET. A LELKEM RÁ!

Messze nem volt. Semmi különleges, nekem mégis nagyon kedves. Átellenben állt a templom, pont a kapuval szemben, az út túlsó oldalán... és az út még nem volt aszfaltozott. Alig járt valami arra, csak a nagyvásár (jármárokna mondták a helyiek) napján élénkült meg a forgalom. Hajnalban az ökrös szekerek kolompjára ébredtünk. Zarándi fazekasok, móc pallérok, bánáti baromfi-kereskedők, marosi tutajosok, hegyaljai kertészek hordták áruikat a kirakodó vásárba, a szemben levő templomkertbe. A népek még népviseletben jártak, még a nagy kivetkezés előtt volt. Ki csizmában, ki bocskorban, ki mezítláb. Kádár, varga, csizmadia, nyerges, kötélverő, kékfestő, kerékgyártó, üstkovács, szappanfőző, teknővájó, szűcs, szíjártó, kosárfonó, korsós, fazekas, sípos, dobos, nádi hegedűs, minden volt. Minden! Volt főtt kukorica, törökméz és vattacukor. Nekünk, gyerekeknek egy izgalmaktól terhes mesevilág. Színei, illata, zamata, zshivaja kitörölhetetlenül megmaradt máig. Emlékszem, órákig bámultam egy árus standját. Nem egy, hanem mindjárt két elbűvölő csodát is árult. Az egyik egy kockán álló csacsi: ha megnyomod a talpát, végelgyengülésben összeesik, ha elengeded, megint feláll. Nahát ilyet! Szólj hozzá! A másik meg négy tyúk egy nyeles tálcán: ha meglengeted, elkezdenek csipegetni. Hogy jut valakinek az eszébe ilyen csoda?! Volt taplósapka, csöcsös korsó, hatlyukú furulya, cserépcsicsergő, töklámpásnak való tök. A kufárok, ha tudni akarták, ki vagy, nem azt kérdezték, hogy hívnak, azt kérdezték, kié vagy?

En a vásárfiával, újdonszerű szalmakalapommal pompáztam mezítláb, hiszen nyár volt. Szaros piszkavassal sem lehetett felérni az orrom a büszkeségtől. (Már megint egy ilyen mondás!)

A vásár végével az árusok szedték a sátorfájukat, kiürült a templomkert. A népség kiült a hársfák alatti padokra, a nagyképűen promenádénak nevezett térre.

Metzger Öcsi a sarok mögül volt a legjobb barátom. A szem se állt jól a fejiben, két évvel nagyobb. Minden szünidőben újabb ötletei voltak. Tavaly óta jól fejlett, jó fej lett. Olyanokat tudott,

mint: „Páter noszter, apád suszter, anyád varga, te meg marha.” Azt is mondta, hogy tud még jobbat, de nem most, és nekem különben sem mondja el, mert én egy gyáva kukac vagyok.

Mondom, jó fej! Csak úgy szívtam magamba eredeti bennszülött huncutságait. Érett bogáncsokat gyűjtött a libalegelőn, beleszúrt egy elhullajtott libatollat. A vasárnapi flangáláshoz a promenádén a falu kicsípte magát, ünneplőben voltak. A nagy ülepű asszonyok több rend alsó- és bársony felső szoknyát vettek magukra, amiktől ülepük még nagyobb lett. Elmentünkben a bogáncsot csak odadoztuk hátulról. Az beleragadt a bársonyba, és a kiálló libatoll, mint egy peckes faroktoll, pikk-pakk, pikk-pakk, vezényelte ingó járásukhoz az ütemet.

A templomot a gróf építtette a falubelieknek, mintegy két sarokra a román templomtól.

Magyarok és németek látogatták. A gróf maga csak ritkán. Ő a karnyújtásnyira levő kápolnát használta a kastélykertben. Volt saját papunk is, akinek a neve is Papp volt. Nagyapám barátja. Vasárnaponként nálunk ebédelt. A templomnak csodás kis orgonája is volt. A konzervatorista anyám volt a kántor, ameddig férjhez nem ment Aradra. Dr. Pacha Ágoston megyés püspök búcsúztatta, díszes oklevéllel. Vasár-, vásár- és ünnepnapon hangos mise, hétköznapiakon csendes mise volt, orgona nélkül. A hangosra megtelt a templom. Nagyszüleimnek, azaz nekünk külön fenntartott padosorunk volt, mert Isten előtt mindenki egyenlő, de van, aki egyenlőbb. A pap még latinul misézett, háttal a hívőknek, a ministránsok meg pirosban. Bár olvasni még nem tudtam, de megtanultam a misét hallásból. A bátyám, mint nagyobb, volt az első ministráns. Ő tolthette a misebort, átvihettem a misekönyvet jobbról balra, ennek fejében én csengethettem az oltári szentség felmutatásánál. Külön veszekedés ment, hogy ki járhat körbe a nyeles perselyezővel. Metzger Öcsi nem volt katolikus, de a Papp nevű pap bölcsen engedte, hogy ő is jöjjön ministrálni.

A hétköznapi csendes mise mindig reggel nyolctól volt. Az volt a regula, hogy ha legalább négy

hívó jön, van mise. Ha csak három, semmi se. Mi, gyerekek, örültünk, mert mehettünk haza aludni. Na mármost, a faluban volt egy ájtatos idős hölgy, Schramm néni. Nem volt negyven kiló, mindig feketeben, félszeg mosollyal. Kis táska, télen muff. Fekete kalap oldalt zsárdinettóval.

Elképzelni nem tudtuk, mi meggyónni valója lehetett állandóan. Csak miatta nem dicsértük volna az Urat, de itt voltak még a Nebel lányok is. Hármasikrek. Lánynak számítottak, mert nem voltak férjnél, életkorban úgy Budapest és Szolnok között, úgy Hatvan felé. Hédi, Médi és Franciska! Ha kérő tűnt fel a láthatáron, nem tudtak megegyezni, melyikük vegye és vigye, így beteljesedett a sorsuk. Olyan egyformák voltak, mint két tojás, meg még egy. Még nem adták fel. Virágos nyári ruhában, tüllfátyolos, kerek szalmakalappal, szépségflastrommal, mindig egyformán, összetéveszthetően összetéveszthetetlenek voltak. Karon fogva jártak, hármasával, egymást bátorítva. Rubensi szépségek. Pipi piros ajakrúzs és arcpír, ahogy az úri kisasszonyokhoz illik, a vén előtagot meg szemérmesen elhallgatták. Élőszóban egyenként verték a mázsát, és amikor kiverték a diszlepést csatos cipőjükkel, olyan volt, mint amikor a *Dzsungel* könyvében bemasírozik Colonel Hathi az elefántjaival. A legjobb a történetben, hogy „nebel” ködöt jelent németül. Hát, ködleányok másképpen lebegnek. Mint törzsvendégek, az első hatszemélyes padot foglalták el. Hárman. A padot tölgyfa lábakkal kellett aláúcolni. Minden áldott áldozásnál meggyónták vétkeiket, ami a faluban szóbeszédre adott okot. Amikor rengett a föld, amit öreg templomunk kibírt, megtartottuk a csendes misét.

Ezenközben Metzger Öcsi folyton azzal húzott, hogy én egy félős, pipogya, gyáva kukac vagyok, aki a saját árnyékától is megijed, és biztosan becsinál a nadrágba. „Hát, ezt meg honnan veszed? Ez nem is igaz, nem is lehetek gyáva, főleg azért nem, mert nagyon bátor vagyok. Minden aradi nagyon bátor, én meg különösen!” „Igen? Hát, ha olyan bátor vagy, akkor bizonyítsd be!” „Be is bizonyítom! Milyen rettenetes bátorságot csináljak? Milyet?” „Figyelj! Hát, amikor a pap bácsi (a Papp nevű pap) latinul azt mondja, hogy *Dominus vobiscum* (Az Úr veletek), a ministránsnak a csendes misén azt kell válaszolnia, hogy *Et cum spiritu tuo* (és a te lelkeddel). És akkor te ne azt mondd, hogy *Et cum spiritu tuo*, hanem, ha olyan bátor vagy, mint hazudod, akkor azt mondod, hogy *Ettem pirítóst, de nem volt sós*. De te ezt úgyse mered, mert egy beszari, reszketős nyúl vagy, mindenki tud-

ja!” „Nem vagyok beszari!” – küzdöttem tovább a becsületemért, de azért most jól feladta a leckét. Hát most hogy mondjak én ilyet? Hogy merjem? „Ugye, megmondtam, tudtam. Hiszi a piszi. Most betojtál, tele a gatyád.”

Megegyeztünk, hogy legközelebb – ha jönnek a Nebel lányok – bizonyosságot teszek a bátorságom felől. Hát, amikor a passzushoz értünk, nem jött ki hang a torkomon. Öcsi mellettem megsemmisítően vigyorgott. „Megmondtam! Tudtam, hogy nem mered!” „Nem baj, majd holnap.” De akkor még kajánabban örvendezett. Gondom már kétségbeesésbe torkolt. Ha meg kellett volna küzdenem egy tűzokádó hétfejűvel, az nem lett volna semmi, de ez a pirítós! Borzasztó!

Nem maradt más kiút. Egy életem, egy halálom. Ennek meg kell lennie.

Nyolckor beharangoztak, megjött Schramm néni, bedübörögtek a Nebel lányok, mint egy makedon falanx. A Papp nevű pap bácsi ledarált latinul a misét, és akkor jött az ominózus rész. Már majd’ megbolondultam, kínomban a kálvária stációkra pillantottam. „*Dominus vobiscum*.” Vékony fejhangon jött a válasz tőlem: „*ettem pirítóst, de nem volt sós*”... Öcsi nem kis meglepetésére. A pap bácsi is meglepődhetett, mert előbb elhallgatott, kivárt, majd öregesen lejött a két lépcsőn, és szent kezével lekent egy olyan istenes csengőfrászt, hogy az oltárkép angyalait énekelni hallottam. Penitencia! A lelke rája! Majd visszamászta a két lépcsőt, ledarált a maradék misét, és a ködleányok felé fordulva még hozzátette: „*Ite, missa est!*” (Eriggyetek innen, ennyi volt az egész), mielőtt ki-k eltűnt. Ő a sekrestyében, a Nebel lányok, Schramm néni, Metzger Öcsi az emlékezet ködében.

Ui.: Jelentem, boldoggá tesz, hogy sikerült szereznem egy összeeső csacsit és egy csipegető tyúkot!

Szabó István

AZ ISONZÓ, CAPORETTO ÉS A RAINER MARS (2.)

– FELTÁMASZTOTT EMLÉKEZÉS –

Na és most már tényleg a Rainer mars.

1918 őszén, mégpedig november harmadikán, végre eljött a pádovai fegyverszünet. (Pádovai Szent Antal, ugye, Arad és Nagyvarjas védőszentje!) A csehek, románok siettek haza, türelmetlenül, várta őket a Nagy Pillanat. Öregapámék immár összevegyült temesi–Arad vidéki ezrede maradt az utóvéd utóvédje. Az olaszok tisztas távolságban várakoztak. Ekkor az osztrák ezredes (vagy tábornok) felnyitatta a hadiraktárakat. Vadonatúj ruhák, új, igazi bakancsok, minden, minden. (Ez a k.u.k. tiszt okosabb volt, mint a Don-kanyarban a hadtáp. Nemeskürty tanár úr mily jól leírta, hogy a mínusz 35-40 fokos hidegben inkább felgyújtották a raktárakat, benne a bekecsekkel, mindenféle téli holmikkal, ahelyett hogy kiosztották volna őket.) Gyönyörű, tiszta, új ruhák, csikorgó, szöges bakancsok! Plusz ennivaló, tele has. Akkor az ezredes azt kérte – már nem parancsolta! –, hogy még egyszer lépjenek el előtte, jóllakottan, jókedvűen, a vadonatúj uniformisban, mert hisz „titeket nem az ellenség győzött le.” Talán valahogy így született a szép, fájó és makacs legenda, hogy „miniket nem győztek le”. (Talán ezért kell most már tényleg befejeznem, mert ha még sokat pofázok, kiderül, hogy mi nyertük meg a világháborút!) Egy völgyben, ilyen teknőszerű helyen sorakoztak fel. S elléptek, utoljára, büszkén, keményen – úgy, ahogy a nagy könyvben írják. „Fiam, az a völgy úgy verte vissza azt a Rainer-indulót, mintha tíz zenekar lett volna. A bakancsszögek szikráztak a köveken, ahogy csaptuk a lépést. Az öreg ezredes sírt: Die brave ungarischer Kerrle! Meine ungarischer Kinde! (Öregapám perfektül beszélt németül, mer ún. „cseregyereként” német szóra adták a ma Szerbiához tartozó Németcsernára – onnan pedig egy sváb gyerek jött „magyar szóra”, Nagyvarjasra.) Hát ilyen volt az a régi Bánság. Ilyen is.

Most már tényleg legyen vége...

Az 1950-es években egyszer valami lakodalomban vagy búcsún voltunk Tornyán. Szép, nemzetek fölötti íz kerekedett, ahogyan ma legszebb ál-

mainkban az Európai Uniót elképzeljük. Ott volt Csík öregapám, az öreg Boar Vasile, Kampota Trajány bácsi, Sutttyák sógorék és tán Baity Szever (?) bá is. Úgy este tíz óra felé egyszer csak, mintha a mennyekből ereszkedne, élni kezdett a dal:

*„Esik eső, szép csendesen esik, tavasz akar lenni,
De szeretnék a babám ablakában piros rózsá lenni.
Nem lehetek én rózsá, elhervaszt Ferenc Jóska
A temesvári hetes, háromemeletes tűzér kaszárnyába.*

*Fehér holló, tarka holló tedd meg a jót vélem,
Szállj oda a babám ablakára, szeret-e még engem?
Hogyha látod búsulni, gyöngykönnyekeket hullatni,
Mondd meg neki azt az üzenetet, meg fogom találni.”*

Mindannyian énekeltek, s csillogott a könny a barázdás arcokon, a deres bajszokon. Hát együtt voltunk katonák... tizenégyben.

Ui. Pár szó még a híres aradi 33. császári és királyi közös gyalogezredről. A regiment 1741-ben alakult, alapítója báró Andrassy Ádám ezredes. Sok mindenről nevezetes, leginkább arról, hogy az igen ritkán adományozott Mária Terézia Rendből 9 jutott a fiúknak. Sehol, szerte a nagy Monarchiában nem kapott ennyit egyetlen ezred sem! Legyünk büszkék? Hát persze, hogy legyünk! Ezt már nem veheti el senki, soha. Az aradi magyar, román, szerb, sváb fiúk ott verekedtek, s úgy, mintha egyedül a Jóistennek akarnának tetszeni.

Napóleon ellen, a wagrami csatában, majd Radetzky seregében, Itáliában, szuronyrohammal megnyerték a novarai csatát. Albrecht főherceg, aki kb. annyira szerette a magyarokat, mint ördög a tömjénfüstöt, így köszöntötte a 33-asokat: „Uraim! Ez az elismerés mindnyájuknak szól. Önök valamennyien hőskökhöz méltóan harcoltak, a nap dicsősége Önöket illeti. Büszke vagyok rá, hogy ilyen csapatokat vezethettek!” Persze, illik tudni, hogy 1848-ban az ezred III. zászlóalja, Lahner György parancsnoksága alatt, magyar oldalon harcolt. 1741 és 1848 között az ezred összesen 1425 vitézségi érmet szedett össze. Arany: 30. Nagyezüst: 416. Kisezüst: 477. Bronz: 502.

Vándor, vidd híru! Spártának!

Grosz László

BÖKIK

Mellékelyiségben

Elvárások nem túl nagyok,
Gombolkozom, tehát vagyok...

Túlzás

Nagy igényű az ószeres:
A kakán is csomót keres...

Nyilvánvaló

Láttam én már karón varjút,
Sok piszkot nyakába varrjuk...

Egy szűz udvarlója

Játszik Casanovát, Istent –
Egy hártára tesz fel mindent!

Mérges a sejk

Csípős nyelvedből már elég! –
S homokba dugta a nejét...

Kett Groza János grafikája

Szövetség

Aradi Kulturális Szemle
XXI. évfolyam, 5. (120.) szám

Kiadja:

az Alma Mater Alapítvány, Arad

Postacím:

310085 Arad,
Str. Calvin nr. 22
Tel: +40/740-955132
+40/257-281140

E-mail: juhaszbela50@gmail.com

ISSN 1454 282 X

Főszerkesztő: Juhász Béla

Szerkesztőbizottság:

Fekete Réka, Ilona János, Matekovits
Mihály, Pataky Lehel Zsolt, Puskel Péter,
Rudolf Ágnes, Siska-Szabó Hajnalka,
Siska-Szabó Zoltán, Szilvágyi Zsolt,
Ujj János

Lapadminisztráció és terjesztés:

Szász Eszter

Korrektúra, technikai szerkesztés:

Rudolf Ágnes

Képszerkesztés: Allerhand István

Rovatcím-grafikák:

Fritz Mihály, Kett Groza János,
Móré-Sághi Annamária

Címlapon:

Őszi melankólia (Kurunczi Ferenc felvétele)

A hátsó borítón:

Októberi verőfényben (Bodó Judit felvétele)

A terjesztésben együttműködnek:

Bartók Mária, Britrich Erzsébet,
Czeglédi Judit, Erdélyi Ildikó, Gnant János,
Koreck Aladár, Kori Edina, Molnár Andrea,
Piroska István, Szilvágyi Sándor, Tóthpál
Renáta, Vágási Márta, Vörös Annamária,
Zilahi András

Olvasóink a Szövétneket megtalálják a Jelen
és a Tulipán könyvesboltban, valamint
egyházainknál és terjesztőinknél.

Nyomdai munkák: Trinom Kft.

NYUGATI JELEN családod NAPILAPJA!

Az előfizetési feltételekről érdeklődjön a 0257-280-751-es telefonszámon.

A Szövetség nonprofit jellegű,
alapítványi kiadvány, önkéntes
adományokból tartja fenn magát. A
szerkesztők, szerzők honorárium-
ban nem részesülnek, a jövőre vo-
natkozóan sem ígérhetünk, köszö-
neten kívül, más elismerést.

**KERESSÉK, OLVASSÁK,
TÁMOGASSÁK
A SZÖVÉTNEKET!**

LAPZÁRTA

A következő, decemberi számunk
lapzártája november 25.;
a megjelenést 2017. december 20-ra
tervezzük.

Köszönjük

Albert Ferenc,
Böszörményi Zoltán,
Budai Tibor,
Deppner Edit,
Mandl Marietta,
Mészár Gabriella,
Szilvágyi Zsolt

nagylelkű támogatását.

II. VÁLOGATÁS A 15. ZERINDI ALKOTÓ- TÁBORBAN SZÜLETETT MUNKÁKBÓL

Csáky Rebeka: Emlékezzünk

*Clemens Beungkun Sou:
Ön nyert egy karcsú nőt*

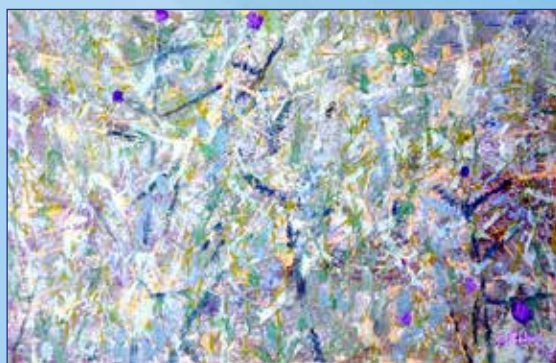
Eiberger Mario: Zöld átjáró

Kopriva Attila: Legelő I.

Koncz-Münich András: Kút

*Karankiewitz Beata-Bebel:
Mező*

Láng Eszter: Zerind V.

*Siska-Szabó Hajnalka:
A mama*

Székely Géza: Emlék-kapu

Nagy István felvételei

Tóth Árpád KIK EGY-ÚTON

*Kik egy-úton kart karba fűzve jártok
Huszonöt éve, ím köszöntelek,
Tollat a szív közepébe mártok,
Hogy így legyen szavam zengő s meleg,
Teljesüljön be mind, amire vártok,
Arany nyarak még, és ezüst telek,
Ízes gyümölcsök s kévék sűrű rendje,
Dalos szüret s december tiszta csendje.*

*S mögöttetek a múlt huszonöt éve
Megannyi szép tavaszi kert gyanánt,
– Ringó rózsák huszonöt régi réve, –
Ragyogjon, honnan halkan illan át
Hozzátok száz emlék, szárnyára véve
Az elmúlt percek örök illatát,
Melyben a könny is, mint egy drága párlat
Dús olaja, illattá szűrve árad.*

*Múlt és jövő közt kik középen álltok,
S kiket ez ünnep, mint ezüst halom
Emel magasra, honnan messzi láttok,
Boldog látványt kőőn néktek dalom,
Szép volt a múlt, várjon ragyogva rátok
Még szebb jövő, még dúsabb jutalom,
S ezek között, bár szerény fény gyanánt ég,
Szeretetiünk is hadd legyen ajándék.*

